

Mladika

7/8-2000

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

I 117 986 2000

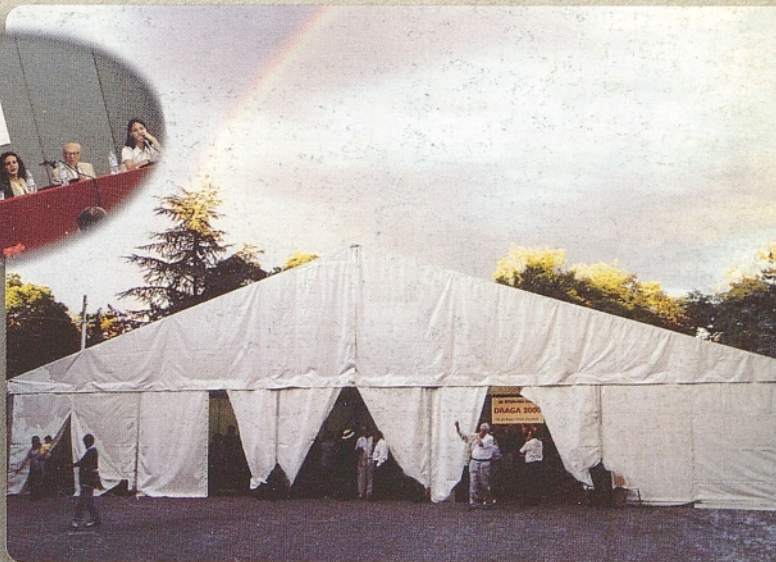
0001316,7/8

COBISS

2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - settembre 2000

ISSN 1124 - 657X

L. 5000

kultura ..... srečanja ..... literatura ..... intervjuji ..... rast

MLADIKA 7/8

IZHAJA DESETEKRAT V LETU

LETO XLIV. 2000

KAZALO

Poletje 2000	161
Draga ... mladih (fotokronika)	162
Andrej Luci:	
Vlak štiri minute čez šesto	164
Marija Rus:	
Mariji oziroma Brezmadežni;	
Strunjan	166
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	168
Vladimir Kos: Lepó se	
celi nam vsakdanjost	171
Ivo Jevnikar:	
Iz arhivov in predalov:	
Iz italijanskega taborišča	
med padalce OSS - I. del	173
Peter Merku:	
Iz spominov na starše (VI.)	176
Antena	179
Ivo Jevnikar:	
Vlastja se je tiho poslovil	185
Iva Ferianis:	
Oba velika, a nesrečna	186
Ocene: Knjige: Viktor Papež:	
Kristjan in njegove temeljne	
pravice v cerkvi; Joel Schmid:	
Apostol in filozof (A.R.); Luisa	
Antoni: Oder, šola življenja	
(Neva Zaghet)	191

Na platnicah: Pisma; Za smeh;
Listnica uprave

Priloga: RAST 138-2000

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Izdaja: MLADIKA z. z. o. z.

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI

(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
5.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 40.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 11131331 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
40.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 45.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

POJASNILO

Kot naročnika "Mladike" in tudi kot njenega podpornika ste me presenetili v zadnji, julijski številki, s tem, da ste se spomnili mojega 75. jubileja. Vsebinsko pa bi prosil, da popravite. Nisem skočil z vlaka, temveč s ceste v Hudi Luknji, to je med Misljnjem in Velenjem pri Teharjah. Moj načrt, da bi rešil cel III. polk 1860. vojakov polkovnika Kunstlja, se je izjalovil. Sprva je bil z navdušenjem sprejet z geslom: "Marko - Maribor". Malo pred odhodom pozno zvečer, ko se je že temnilo, pa so častniki prišli na dan s pomisleki češ, da imajo žene in otroke s seboj in bi se partizani maščevali nad njimi. Moj odgovor je bil krut, toda resničen: "Tako pa bodo pobili Vas, žene in otroke." To se je dejansko tudi zgodilo. Polkovnik Kunstelj se je strinjal z mano in rekel: "Levstik, jaz se bom držal tebe."

V Hudi Luknji, na poti v Celje in Teharje, je prišlo do mojega za življenje usodnega povelja: "Zdej al pa nkul!!" v pravi dolenjščini. Skočili smo polkovnik Maks Kunstelj, nadporočnik Škvarca, narednik Fran Brodnik, podnarednik Dernulc - slednji živi v Angliji - in jaz, sicer pa bo o vsem tem izšla moja knjiga v bližnji prihodnosti.

V Rimu pa nisem imel samo Hotel Bled, temveč tudi Hotel Danjela in leta 1990 sem odprl Hotel Emona. Vsi trije niso več moja last, temveč moje življenjsko delo in pod gornjimi imeni še danes delujejo.

Uredništvu se že vnaprej zahvaljujem za objavo teh pojasnil. V znak hvaležnosti pošiljam ček za 100.000 lir v tiskovni sklad.

Vinko Levstik

PISMO IZ ŠVICE -
ZAOSTAJANJE ŽENSKIH
NEVLADNIH ORGANIZACIJ
V SLOVENIJI

Ko se zdomke v tujini srečujemo z množico ženskih svetovnih gibanj, si nehoti zaželimo, da bi se tudi naša rojstna Slovenija pridružila in pomagala, da se Slovenke vključijo v globalno zanimanje za šanse in rizike ženskega spola v 3. tisočletju. Posebej mladim generacijam so potrebni odprti horizonti v ženskem vprašanju, saj bodo Združeni Narodi v septembru na skupščini obravnavali temo "Žene 2000". Pet let po konferenci v Pekingu morajo države članice pregledati svoje delo po resolucijah tega kongresa.

Kot članica mednarodne federacije izobraženek (IFUW - International Federation of University Women) sem smela sodelovati pri proslavi 80. letnice v Ženevi, kjer se je zbrala vsa mednarodna elita te federacije k praznovanju. Obe-

nem smo bile vse prisotne (iz Vzhodne Evrope samo dve Poljakinji) en dan intenzivno povabljen, da v dialogu s kolegicami iz celega sveta postavimo jasne prioritete za leto 2001. Bilo je zelo zanimivo, da smo v mnogih diskusijah in okrogli mizi z uslužbenci ZN skupno postavile 5 nujnih področij za pospeševanje izobraženek v prihodnje (izobrazba, gospodarstvo in zaposlitev, vodstvena odgovornost, nove tehnologije ter socialna varnost). Ker je letos "mednarodno leto kulture miru in sožitja" se je IFUW pridružila "Manifestu 2000", ki želi zbrati 100 milijonov podpisov, da bi po celem svetu ljudje spoštovali življenje in preprečevali nasilje. Lepo bi bilo, da bi tudi slovensko združenje izobraženek (ob svoji petletnici obstoja) sodelovalo v tej akciji in se predstavilo javnosti z darilom, ki ga je Sloveniji poklonila federacija ob svoji 80-letnici.

Letos se je tudi v Rogaški Slatini prvič dogodil svetovni ekumenski dan
3 stran platnice ⇨

SLIKE NA PLATNICI: Predsednik slovenske vlade dr. Andrej Bajuk in obrambni minister Janez Janša sta se poklonila bazoviškemu junakom; mavrica nad šotorom Drage 2000; v Finžgarjevem domu so ob letošnjem shodu predstavili Rebulovo knjigo o Jakobu Ukmarju (foto M. in M. Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Poletje 2000

Marsikaj novega nam je prineslo leto 2000: rimski parlament se je vendarle resno lotil obravnave zaščitnega zakona, skupna manifestacija na trgu sv. Antona v Trstu nam je prinesla podporo tržaške občine in drugih upraviteljev, z manifestacijo pred Narodnim domom ob 80-letnici požiga smo jasno pokazali, da zahtevamo konkretizacijo zaščite z dejanskim vstopom v našo nekdanjo osrednjo kulturno hišo, z množično manifestacijo ob 70-letnici bazoviških junakov smo možato podkrepili vodilno misel celotne naše skupnosti, da hočemo priznati pravice ne kot izsiljeni sad moledovanja za trte manjšine, ampak kot dolžno, čeprav močno zapozneno dejanje državne stvarnosti, ki rada pozablja, da morajo vsi državljani biti deležni enakih možnosti za preživetje kot organizirana skupnost in ne samo kot posamezniki. Zato je razumljivo, da je Bazovica 2000 izzvenela bolj v slogu naših taborov kot pa poklona življenjski žrtvi Marušiča, Miloša, Valenčiča in Bidovca.

Na bazovski gmajni smo doživeli tudi prvi poklon slovenske vlade in njenih najvišjih predstavnikov. To je povzročilo sicer droben incident med Ljubljano in Rimom, ki pa je imel svoj izvor v Trstu, v političnih krogih, ki se bojijo lastne sence, ko se govori o manjšini, o njenih pravicah in o odnosih s Slovenijo. Med nami zelo neugodno odmevajo govorice o pomanjkanju občutljivosti, ki so jih v tem smislu izrekli celo nekateri predstavniki naše skupnosti. Eno moramo ob tem vendarle pribiti: če se moramo še

vedno potegovati za tiste ideale in tiste pravice, ki so bili cilj in namen bazoviških fantov, pomeni, da Italija svojega dolga do manjšine in njenega doprinosa v boju proti fašizmu ni doumela, kaj šele, da bi ga priznala, če je res, da sodba posebnega sodišča ni bila nikoli razveljavljena in da nam ni bilo niti povedano, kje so naše junake pokopali. Morda je zdaj vendarle napočil čas, da to storijo. Če pa hoče morda kdo izmed nas revidirati Bazovico, njene ideale in namene, naj to pove jasno in naj se ne skriva za rdečimi zastavami.

Množica zbrana na bazovski gmajni jih ni pozabila.

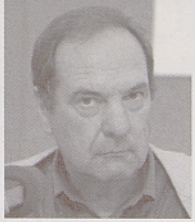
Poletje nam je prineslo tudi 35. Drago in 10. Drago mladih, ki sta tudi tokrat zabeležili dober uspeh, ob visoki kvaliteti predavateljev in gostov kot tudi po dobrem obisku. Tematsko sta se prireditvi prepletali in dopolnjevali, če ne celo prekriovali, kar se je zgodilo čisto naključno v brk raznim namigavanjem, ki so za tem iskali neko načrtnost. Prepletanje teme o slovenski identiteti je samo dokaz, da je to vprašanje ze-

lo široko, da je skupno vsem slovenskim sredinam v zdomstvu, zamejstvu in matici in da je navsezadnje aktualno povsod v Evropi. Ta ugotovitev predstavlja obenem odgovor na vprašanje, ki se vedno znova postavlja ob Dragi, ali je Draga še aktualna: Draga bo aktualna in bo trajala, dokler bodo Slovenci od vsepovsod polnili njen šotor, ki hoče še naprej biti prostor svobodne izmenjave misli in mnenj za danes in jutri.

DRAGA...

...mladih

Namesto poročila o letošnjih študijskih dnevih Draga objavljamo na teh straneh fotokroniko od Drage 2000 do Drage mladih... in najmlajših. (foto KROMA in Maver)

DRAGA *mladih*

DRAGA *mladih*

Vlak štiri minute čez šesto Andrej Luci

Budilka ga je prebudila ob pol šestih zjutraj. Hitro je vstal, si nataknil copate, se ogrnil s frotirasto haljo že rahlo zbledele modre barve, šel v kuhinjo ter pristavil lonček z vodo za kavo na štedilnik. Luči ni prižgal, kajti velika svetilka tam zunaj na pročelju železniškega poslopja je tudi v njegovo stanovanje pošiljala toliko svetlobe, da se je lahko znašel. Bolj v mraku sicer, skoraj v poltemi, pa vendar...

Vrnil se je v sobo. Stopil je k oknu, odgrnil zaveso in pogledal ven. Ni se še danilo. Tirnice so se kovinsko svetile v umetni svetlobi. Ravnina zadaj za nasipom je bila prekrita s snegom. In veje dreves, ki so se žalostno gola dvigovala proti nebu, so bile prekrite s snegom. Edino postajališče je bilo kopno, ker so postajališče pač morali očistiti. Odprl je okno. Samo za kakšen prst, dva. Ne več. Mraz si je kljub temu hitro utrl pot v notranjost prostora. Takoj ga je začutil. Stresel se je in se odmaknil malo bolj na stran, da se izogne neposrednemu pretoku hladnega zraka skozi režo.

Zunaj je bilo vse mirno in tiho. Nobenega potnika še ni bilo, kajti vlak bo odpeljal šele štiri minute čez šesto. Kdo bi hodil toliko prej na postajo... Pač, tamle ravnokar prihajata dva. Fant in dekle. Zaslišal je, kako škriplje drobno kamenje pod koraki njunih nog. Približevala sta se počasi, okorno. Tik pred njegovim oknom sta se ustavila. Dekle je nosilo nahrbtnik na ramenih, ki ga ni snelo. Očitno ni bil pretežak. Fant je odložil potvalko, ki jo je nosil v desnici, predse na tla. Bil je golorok. Roki je primaknil k obrazu ter si hušknil toplo sapo v dlani, da bi se ogrel. Nato jih je potisnil globoko v žepe ne preveč podloženega plašča. Čez hip jih je spet izvlekel ven, si zavihal ovratnik višje navzgor, ter stisnil glavo čisto med ramena, kakor se skriva v svoj oklep. Dekle ga je vprašalo, zakaj ni vzel s seboj rokavic.

“Nisem si mislil, da bo tako mrzlo,” je odgovoril.

Dekle je skomignilo z rameni: “Moral bi vedeti,” mu je rekla, “februarska jutra so lahko vražje mrzla.”

Ona je bila bolj tople oblečena. Nosila je volnene rokavice in zavita je bila v topel šal. Njena puhovka je bila toplejša kot njegov plašč.

“Ona je bolj pametna,” je pomislil. “Nje ne zebe toliko.”

Kdo ve zakaj sta prišla toliko pre zgodaj. Morda nista vedela natančno, kdaj ima vlak odhod. Morda zara-

di česa drugega. Vsekakor bosta še najmanj pol ure prezebala. Dekle je imelo prav. Februarska jutra so res lahko vražje mrzla.

Voda v lončku je zavrela. Skozi odprta vrata kuhinje je začul njeno brbotanje. Šel je k štedilniku, zakuhal kavo, jo natočil v skodelico, ki jo je vzel iz kredence, ter jo nesel s seboj v sobo. Postavil jo je na mizo, ki je stala ob vznožju postelje ter sedel na enega izmed treh lesenih stolov.

“Tako se torej začinja nov dan,” je sam pri sebi rekel Janko Rob, medtem ko je sede v poltemi pri mizi, z nogama položenima na sosednji stol, srebal vročo jutranjo kavo in tuhtal o stvareh, ki so mu pač ravno padle na pamet.

To je bil njegov čas. Imel ga je samo zase. Pol ure, ki si jo je jutro za jutrom odtegoval od spanca, da je lahko bil sam s svojimi mislimi. Že leta je bilo tako. Navadil se je. Nič zato, če je moral zaradi tega bolj zgodaj vstajati. Potreboval je te pol ure, da je lahko v miru razmišljal. Zjutraj je bilo najlaže. Zjutraj je bil sam. In če je hotel razmišljati, je bil najraje sam. Pa še to: misli so zjutraj najbolj jasne in čiste.

S pogledom je zakrožil po polmračni sobici, ki je bila njegova spalnica in dnevna soba hkrati. Stene so vlažne. Omet na nekaterih mestih že odstopa. V kuhinji ravno tako. Zidove bi bilo treba prebeliti. Pohištvo je staro, neugledno. Odkar ve zase, ga niso menjali. Spomni se, kako je mati večkrat omenjala, da bi bilo treba kupiti nove omare in celo novo kuhinjo, a jo je oče vedno zavrnil čes: to bi bila potrata denarja.

“Dokler kakšna reč služi svojemu namenu, jo je škoda menjavati z novo,” je pravil.

Mati je potlej umolknila. Seveda, saj ni bila zaposlena. Edino oče je prinašal denar domov in tako je hočeš nočeš pri takih stvareh obveljala njegova.

Dve majhni okenci z lesenimi naoknicami gledata na postajališče, približno meter nad tlemi. To pritlično stanovanje je del poslopja železniške postaje, ki je bilo zgrajeno že precej pred vojno in je last železnice. Namenjeno je bilo njihovim uslužbemcem. V najem ga je dobil oče, ko se je zaposlil pri njih kot skladiščnik. V njem so potem dolga leta živeli vsi štirje, namreč starša ter onadva s sestro Miro.

Zadnja štiri leta pa stanuje tukaj sam. Mira se je že zdavnaj odselila. Pri dvajsetih se je poročila in odšla na

svoje. Sedaj je ločena in otroka ima. Uroš mu je ime. V četrti razred hodi. Nekje v Ljubljani živita. Domov pride le redkokdaj.

Pred štirimi leti sta se odselila še starša. Materin oče, njegov stari ata, ki je živel sam na domačiji, je umrl, in odločila sta se, da se preselita tja. Mati je bila že poprej skoraj vsak dan tam, da mu je stregla. Ni bilo daleč. Tam na drugi strani mesta, na bližnjem hribu, morda kakšen kilometer in pol od tod. Peš si tam v dvajsetih minutah. Nekaj zemlje imata okrog hiše, in tam lahko počneta marsikaj, kar jima krajša čas. Oče je že četrto leto v pokoju, torej ima časa na pretek. Vrt obdeluje, posadil je sadno drevje, brunarico za orodje si je naredil. Z vsem mogočim se ukvarja... Mati si je omislila celo nekaj kokoši. Kaže, da se imata prav lepo.

To stanovanje je tako ostalo njemu. Neuradno, seveda. Kajti Janko Rob ni uslužbenec železnice in mu uradno torej ne more pripadati. Oče in mati sta želela, da se tudi on odseli skupaj z njima, pa ni hotel. Želel je ostati tukaj.

“Prej ali slej se boš moral izseliti,” je premleval oče. “To je stanovanje od železnice.”

“Ko bo treba, grem, prej pa ne,” je odločno rekel. Bil je to eden redkih primerov, ko ni hotel popustiti. Z neko, še njemu samemu neznano kljubovalnostjo, je vztrajal na svojem.

“Prav.” Takrat je popustil oče. “Kljub temu bi rad, da veš, da si zmeraj dobrodošel pri nama, če bi se zgodilo, da se boš moral izseliti. Prostora je dovolj, saj veš.”

Hvaležno je pokimal z glavo.

A nihče ga ni metal ven in tako je ostal. Posebnega zanimanja za to staro stanovanje očigledno ni bilo. Samo enkrat, predlansko leto, so prišli tisti od železnice in rekli, da potrebujejo prostor za skladiščenje pošiljk, ter da bodo zato pregradili eno izmed njegovih dveh sob. Nič ni imel proti. Ena soba mu je zadostovala. Pa še najemnina bo odtlej manjša, so mu zagotovili. Zaradi manjše površine stanovanja. O tem, da bi se moral izseliti, ni omenil nihče ničesar.

To pa je pomenilo, da bo nemara lahko ostal najemnik tega železničarskega stanovanja še zelo zelo dolgo. Bilo mu je prijetno ob tej pomisli. Njegovo srce je pričelo radostno utripati. Vse dotlej je namreč iz dneva v dan čakal, kdaj mu bodo poslali odločbo ali mu na kak drug način sporočili, da se mora nemudoma izseliti, ker nima kaj iskati v stanovanju, do katerega nima nobene pravice. Vse dotlej se je počutil kakor gost, ki čaka, kdaj mu bo gostitelj iz tega ali onega razloga odrekel gostoljubje. To, da so bili tukaj in da niti z besedico niso omenili selitve, o, to je povsem spremenilo stvar. S tem je vse postalo drugače. To stanovanje je kar iznenada postalo na nek način njegovo. Njegov dom. Kotiček, kamor se lahko kadarkoli umakne, kjer

mu nihče nič ne more. Tu notri je on gospodar. Nič več samo gost, temveč - gospodar.

Nesel je skodelico k ustom in odpil požirek. Ja. Lahko je kar zadovoljen, kako se je vse skupaj izteklo. Malo sreče je imel, ampak brez sreče nikamor ne prideš. Malo sreče je treba zmeraj imeti, še posebej, če nisi ne preveč pameten, ne preveč lep, niti bogat. O tem je večkrat razmišljal in vedno znova je prihajal do podobnih zaključkov.

Nič posebnega mu torej ne manjka. Zaposlen je v tovarni lesno predelovalne industrije, na razrezu ivernih plošč. Z električno žago upravlja. Delo ga ne veseli kaj posebej in tudi sliši se ne ravno kdo ve kako imenitno, a kaj hoče. Kdo pa sploh rad hodi v službo? Le redkokateri... Večina njegovih sodelavcev najraje žlobudra o tem, kako bi šli v penzijo, pa jih nekateri še štirideset nimajo. Ja, tako je s tem.

Ob treh, ko konča s službo, se zvečine napoti naravnost k staršema na kosilo. Večkrat se mu ne ljubi, pa se ponavadi le odloči in gre. Mati je užaljena, če ne pride. Še zmeraj hoče vsaj malo skrbeti zanj. Pravi, da ji je čisto vseeno, če kuha za dva ali za tri. Ko potem jedo, ga za vsako jed sprašuje, če mu ugaja ter ga ob tem ljubeče gleda. Včasih se kakor nehote dotakne njegove dlani ali pa ga z naglo kretnjo rahlo poboža po laseh. Tudi oče je videti kar vesel, ko pride.

“O, si prišel,” reče.

Takšen je njegov pozdrav. A v teh skopih besedah Janko Rob čuti toplino. Ve, da pomenijo več, kakor povedo; pomenijo namreč, da je stari vesel, da ga spet vidi. Oče pač težko pove tisto, kar čuti...

V nedeljo hodijo skupaj k maši. Tudi to je določeno nekako vnaprej, ne da bi se bilo treba o tem posebej dogovarjati. Nič nima proti.

Ja... Saj nista slaba starša. Rada ga imata. In tudi on ju ima rad. Zakaj torej ne bi prihajal k njima, če se tega tako veselita.

Ob večerih zahaja ponavadi v mestno pivnico. Tam se vsakič zbere družčina fantov, da se ob kozarcu ali dveh pomenijo o tistih stvareh, o katerih imajo rahlo opiti ljudje navado razpravljati v zakajenem vzdušju zakotnih beznic.

Janko Rob se le redkokdaj vmeša v razgovor. Najraje sedi med njimi, se z roko oklepa svojega kozarca ter molče poslušava vsa njihova besedičenja. Nikoli ničemur ne ugovarja, nikoli se ne prepira, spregovori pa ponavadi le takrat, ko ga kdo pozove in ga povpraša za njegovo mišljenje o tem ali onem. Ampak to se ne dogaja ravno prepogosto. In zdi se mu povsem v redu, da je tako. Všeč mu je, da je lahko prisoten tam med njimi, kot enak med enakimi, ne da bi se mu bilo treba truditi, da bi si z odvečnim duhovičenjem zagotavljal mesto med njimi.

Kaj drugega pa naj bi počenjal zvečer doma? Žene nima, dekleta tudi ne. Še nikoli ni imel nobene. Oh, saj

Marija Rus

Mariji oziroma Brezmadežni

*Iz senc večernih pomladanski zarji
hitiš naproti, majniška kraljica,
skrivnostna roža, mati in devica,
nasmeh nebes nad našimi oltarji.*

*Gospa vseh svetih, čistih src, obvarji
nas teme, bodi živa plamenica
odrešujoče vere in vodnica
tja, kjer bodo utihnili viharji,*

*tja, kjer bo bela Luč nas prebudila
iz smrtnih senc v nesluteno življenje,
tja, kjer bo sveta Radost nam izpila*

*solze iz oči, iz duše hrepenenje,
tja, v pomlad večno, za Teboj hitimo,
Marija, daj, da pota ne zgrešimo!*

Maj 1943

Strunjan

*Sonce in morje. Rahel maestral
med njima čudovito vez vzdržuje:
na površino roj bleščic nasuje,
a vendar vsaka najde si svoj val.*

*Omamen dih odmaknjenih obal
pljuča in domišljijo napolnjuje,
oko spominskih srečanj pričakuje
v zadržem lesku žametnih zrcal...*

*Na koncu rtiča siva katedrala,
pod njo v smaragd ujet baker teles,
ob njej delfinov in erotov ples;*

*na steni križ, tam misel je obstala:
zaprti vek - vdanost dopolnjenja,
odprta vrata v milost odrešenja.*

Avgust 2000

ne, da mu ne bi bila nobena všeč. Kar nekaj jih je bilo takšnih, ki so povzročile, da se je v njem zganilo nekaj, kar bi preraslo v ljubezen. A kaj, ko on nobene izmed njih ni zanimal. Ničesar takega ni bilo na njem, kar bi pritegnilo ženske oči. Prihajale in odhajale so kot vlaki, ki dan za dnem brzijo mimo in povzročajo tresenje šip v oknih, pa se tega sploh ne zavedajo in jim tudi mar ni... Njihov nasmešek je bil največ, kar je dobil.

V pivnici so ga včasih spraševali, kako to, da si kakšne ne najde. Ni se rad pogovarjal o tem. Nekoč, ko so le preveč silili vanj, je celo poskušal lagati in je rekel, da se dobiva z eno. Seveda so takoj hoteli vedeti kaj več o tem, on pa se je pričel zapletati, tako da so kmalu ugotovili, da jih hoče potegniti... Še več dni zatem je bil zaradi tega tarča njihovega posmehovanja. Slab lažnivec je.

A drobni plamenčki, ki so kdaj pa kdaj zagoreli v njem ob bežnih srečanjih z dekletki, niso prizadejali posebnih bolečin njegovi duši. Hitro je pozabljal na takšne stvari. Bolje je tako. Čemu bi se trafil z nečim, za kar veš, da je nedosegljivo? Nobenega smisla bi ne imelo. Ljubezen gor ali dol. Kaj pa je to takšnega: ljubezen? Pride in gre. Kot vse ostalo. Tako je prepričeval samega sebe.

Tako torej potekajo njegovi dnevi in zelo podobni so drug drugemu, tako zelo, da težko loči enega od drugega. Ustaljen tok življenja brez pretresov in presečenj je sicer nekam pust in dolgočasen, a se mu je privadil. Ker: lahko bi bilo tudi slabše.

A vendar je nekoč prišel trenutek, čisto iznenada, ko je začutil svežo sapo, kako je zapihala skozi njegova okna ter pometla zatohlost preteklosti iz njegovega mračnega stanovanja. S polnimi pljuči je tedaj zajemal čarobno skrivnostni vonj, ki je plaval v zraku, in ki ga dotlej še ni spoznal. In počutil se je tako lahkega, da bi nemara kar poletel. Začutil je srce v prsih, kako mu je pričelo hitreje poganjati kri po žilah. In tedaj je verjel, da bi bil zmožen odpreti tista navidezna vrata, ki ga zapirajo v ječo njegovih dni, jih celo s silo odsuniti, če bi bilo treba, steči skozi ter zavpiti na ves glas: "Prihajam!"... Zgodilo se je to nenadoma, nekega pomladnega jutra, ko je ona stopila v njegovo življenje.

Takrat je povsem po naključju pogledal skozi okno in jo zagledal. Čakala je na vlak. Lahko, da je prihajala že prej, a tedaj jo je prvič opazil. Stala je skoraj tik pred njegovim oknom, z obrazom obrnjenim napol proti njemu, napol v smeri prihoda vlaka. In zgodilo se je nekaj čudnega: Janko Rob se je v drobci sekunde zaljubil vanjo. Za hip mu je zastala sapa.

"Moj Bog, njo sem iskal," je pomislil. "Točno njo. Katerakoli druga bi v tistem trenutku stala tam, bi ne čutil tako. To je... To je ljubezen."

Nobenega dvoma ni bilo. Postal mu je vroče. Kri mu je udarila v glavo od zadrege. Kakor da bi ona vedela zanj in za njegove misli. A ni. Niti videti ga ni mogla,

ker se je odmaknil proč od okna, za zaveso, od koder jo je lahko gledal, ne da bi ona mogla videti njega.

Zgodilo se je. Zaljubil se je v tujo žensko, ki je ni videl nikoli dotlej. Ni si znal prav razložiti, čemu. Nič posebnega ni bila, veliko lepših je srečal v svojem življenju, pa vendar... Bilo je dejstvo, da ga je privlačila z neko skrivnostno, njemu nepojmljivo silo, da sploh ni mogel odtrgati pogleda od nje.

Bila je majhne postave ter ozkih, rahlo sključenih ramen. Pod pazduho je stiskala rjavo žensko torbico. Temnorjavi, gladki lasje so ji počesani padali na hrbet. Nosila je dolgo rjavo krilo in modro jopico na gumbe. Povsem vsakdanje stvari. Toda njen obraz je bil nekaj posebnega. Bil je bled, tako bled, kot bi sploh ne bila živa. Ustnice je imela rahlo ukrivljene navzdol, nos ozek in pravilen. Njene velike oči so bile nekam žalostne. Zaradi teh oči je bil cel obraz žalosten.

Kje je že videl tak obraz? Seveda. Spomnil se je. Spominjal ga je na obraz device Marije na eni izmed slik v cerkvi, na kateri pestuje otroka. Tudi tisti obraz je tako žalosten, čeprav dolgo ni mogel razumeti, čemu. Pravzaprav bi morala biti srečna, vsaka mati z novorojencem v naročju je najbrž srečna. Včasih, pri nedeljski maši, si je ogledoval tisto sliko in razmišljal o tem, nazadnje pa sklenil, da jo je slikar najbrž hotel naslikati drugače, a je nehote zgrešil njene poteze. To je bil najbolj verjeten razlog, da namesto oči srečne matere s tiste slike zrejo otožne oči žalostne ženske.

Obraz ženske, ki je stala na postajališču, je bil prav takšen. Tako žalosten. Njen obraz je bil tisto, zaradi česar se je zaljubil vanjo. To je takoj vedel. Ni bila lepa, še zdaleč ne. Večina moških je niti opazila ne bi, kaj šele, da bi se zaljubila vanjo. On pa se je. O, in to kako! Strmel je vanjo kar naprej in ni mogel nehati...

Šele tedaj, ko je postajni zvonec pričel opozarjati potnike, da se približuje vlak, se je predramil iz razmišljanja. Mrzlo ga je spreletelo:

“Odšla bo.”

Ustrašil se je te pomisli.

“A saj se gotovo vozi s tem vlakom v službo,” je hitro pomislil. “Torej bo tukaj vsako jutro.”

Nek glas v njegovi notranjosti pa je zlovešče šepetal: “Kaj pa če ne? Kaj pa, če je na postaji čisto slučajno in je jutri ne bo več? To je povsem mogoče. Nekaj je treba storiti, fant. Sedaj! Nekaj je treba storiti. Jutri bo nemara že prepozno.”

A kaj naj stori? Pričel je vročično razmišljati. Kakor nalašč pa so bili njegovi možgani v trenutkih, ko bi bilo treba hitro ukrepati, silno počasni. Kot bi neka nevidna zavora hromila njihovo delovanje. Niti ena pametna misel se ni hotela utrniti v njih. Z jezikom si je obliznil izsušene ustnice. Z rokama je živčno segel v lase in se je jezil sam nase. Nič ni pomagalo. Naj kar stopi pred njo in ji pove tisto, kar čuti? Ne, tega ni mogel. S tem bi vse pokvaril. Gotovo bi pomislila,

da je prismuknjen. Kaj torej? Kaj? Kaj? Še enkrat je poskusil v naglici kaj iztuhtati - in odnehal. Ni šlo... Najraje bi zaklel.

Vlak je pripeljal na postajo. Potniki so vstopali in ona je bila med njimi. Videl je, kako se je prijela držala ter stopila po stopnicah v vagon. Kmalu zatem je izgnila nekam v notranjost... Še dolgo zatem, ko je vlak zapustil postajališče, je kakor uročen gledal skozi okno, še zmeraj stoječ ob strani, skrit za zaveso, kot bi ga še zmeraj mogel kdo opaziti.

“Jutri bo spet prišla, vem, da bo,” je zašepetal.

Z vsem srcem se je oklenil tega upanja.

Tistega dne ni bil pravi. Ves čas se mu je prikazovala pred očmi. Ni se mogel prav zbrati. V službi je dvakrat čisto narobe zarezal furnirno ploščo, da ga je šef začudeno gledal in ugibal, kaj bi moglo biti z njim narobe. Kajti Janko Rob je bil strašansko natančen in vesten delavec in takšne napake so bile pri njem prava redkost. Popoldan ni šel na kosilo k staršema. Ni pozabil, le prave volje ni bil. Materi ne bo prav, a to ga tedaj ni preveč vznemirjalo.

Cel popoldan in ves večer je preležal v postelji, ne da bi karkoli pojedel ali popil, strmel v strop ter sanjaril o njej. Videl jo je pred seboj in v mislih se je z roko dotaknil njenega obraza, ona pa se mu je hvaležno nasmehnila. Videl je, kako se z roko v roki sprehajata po cvetočih pomladanskih travnikih. Videl je, kako lega k njemu v posteljo in se tesno prižema k njegovemu telesu, on pa jo objema okrog ramen in vdihuje vonj njene kože, ki ga ni poznal, a si ga je kljub temu lahko živo predstavljal. Videl je, kako sijoča od sreče pestuje njunega otroka... Ob tem prividu se je nasmehnil.

“Kaj pa, če jutri ne bo prišla? Kaj če je bila tega jutra res povsem slučajno na postaji? Morda se je vračala s kakšnega obiska. Morda sploh ni iz teh krajev.”

Misli, ki jih je ves dan odrival na stran, so se vračale s temo. A tokrat so bile bolj odločne, bolj nepopustljive kot kadarkoli prej tistega dne. In niso se več pustile odriniti stran.

Stresel je z glavo. Ne. Ni smelo biti tako.

“A če vendarle je tako?”

Misli so bile neizprosne.

“Tedaj bom vedel, da mi ni namenjena,” je pomislil na glas, “in potem ne bom več razmišljal o njej,” je sklenil. A je lagal sam sebi. Kako neki bi lahko kdaj nehal razmišljati o njej?

Iz prsi mu je ušel polglasen vzklik. Naglo je vstal iz postelje ter šel odpret okno. Zagledal se je ven. Noč je bila temna, brezzvezdna. Edino postajne luči so kot zmeraj osvetljevale bližnjo okolico. Globoko je vdihaval svež pomladanski zrak. Prijalo mu je. Ščasoma se je umiril. Zaprl je okno in spet legel.

Naslednjega jutra pa je bila, o Bog, spet tam. Videl jo je, ko se je približevala njegovemu oknu. Ustavila se je skoraj natanko na istem mestu kot dan poprej. Tedaj

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je v novem šolskem letu ravnatelja dr. Boruta Koširja v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani zamenjal dr. Tone Jamnik, za profesorja filozofije pa je bil imenovan mladi tržaški filozof prof. Ivo Kerže...
- da je v Mostarju izšla knjiga znanega frančiškanskega teologa dr. Ljudevita Rupčica, v kateri razpravlja o celotni problematiki Medžugorja, in to v polemiki z (danes bolnim, z rakom na jeziku) bivšim škofom Žanicem, vztrajnim zanikovalcem verodostojnosti prikazovanj vidcem...
- da je v preteklem juniju Sveti sedež vzpostavil v Prizrenu apostolsko administraturo, ki je pristojna za Kosovo, medtem ko je Skopje pristojno za bivšo jugoslovansko republiko Makedonijo...
- da je po mnenju italijanskega duhovnika - eksorcista Gabriela Amortha v Italiji od šesto do sedemsto satanističnih sekt, da so med njimi samo štiri velike, in da je v Italiji okoli 7000 ljudi, ki so včlanjeni v tovrstne sekte...
- da imajo tudi v Izraelu poleg arabske manjšine še eno, in sicer manjšino Ciganov-Domarov (od 2000 do 5000 ljudi), ki tudi počasi prihajajo do svoje narodne zavesti...
- da je v slovenskem morju čedalje več želv iz vrste Caretta, ki spada med najbolj ogrožene sredozemske vrste...
- da se je vas Borovnica (ob progi Ljubljana - Trst) verjetno zaradi svojega imena posvetila gojenju ameriških borovnic (debelejših od naših in z do 3 metrov visokimi grmovnicami) in da je lani prišla do pridelka 40 ton...
- da se je letošnje poletne šole slovenskega jezika v Domžalah udeležilo 61 otrok, starih od 7 do 11 let, iz 15 držav...
- da je bilo prav tako poleti v Ljubljani zborovanje Jehovovih prič s 1882 delegati in da so tam posvetili 27 novih strežnikov...
- da je znani politik Giulio Andreotti, ki se ukvarja tudi s pisanjem kriminalno-šaljive literature, napisal duhovito fantazijsko reportažo s praznovanja svetega leta 2025...

je Janko Rob prvič v svojem življenju pomislil, da je svet neizmerno lep. V njegovem srcu se je v tistem hipu naselila nepopisna sreča, tako sladka in opojna, da kar verjeti ni mogel, da se kaj takega lahko zgodi, da kaj tako čudovitega sploh obstaja. In pričeval je verjeti, da sta resnično usojena eden drugemu. Ob tem pa se je ves čas plašno stiskal k steni ob oknu, da ga ona ne bi opazila.

A zanimivo: dan poprej je hotel steči ven, ji na nek način povedati, kaj čuti do nje. V tem trenutku pa ni pomislil na to. Sedaj je bilo namreč drugače. Sedaj se mu nenadoma ni nikamor več mudilo. Kajti zanj ni bilo nobenega dvoma več: to, da je prišla dvakrat zapored, ni moglo biti naključje. Takšnih naključij ni. Vedel je, da bo še prihajala. S tem vlakom se bo vozila v službo, zato jo bo vsako jutro videval. Zelo preprosto je in drugače ne more biti.

Torej je imel dovolj časa, da razmisli kako in kaj. O, ni se smel nespametno zaleteti, da ne bi že takoj na začetku vsega pokvaril. Poiskati mora najbolj primeren način, da se ji približa. Šele tedaj, ko bo prepričan, da je našel pravega, bo šel k njej in ji rekel... no, ja, tisto, kar je pač treba reči - sedaj še ni vedel, kaj. Morda bo trajalo teden dni, preden bo iztuhtal pravo stvar, morda celo mesec, kdo bi vedel. A čas je bil tedaj zanj postranskega pomena. Ona bo tam vsako jutro; enkrat se bo že česa domislil...

In res je prihajala. Vsako jutro, razen ob sobotah in nedeljah. In Janko Rob jo je vsako jutro, skrit za zaveso, čakal. Vsako jutro posebej se je razveselil, ko jo je zagledal ter jo nato neprekinjeno opazoval, vse dokler se ni ob štiri minute čez šesto povzpela na vlak. Tu in tam je bežno pomislil, da bi bilo vendarle treba kaj ukreniti, da bi jo spoznal in predvsem, da bi ona spoznala njega. Toda vedno znova se je miril s tem, da je časa dovolj, da ni treba hiteti.

Vzrok za to, da se Janku Robu ni mudilo, je bil skrit nekje v njegovi notranjosti. Niti sam se ga ni zavedal povsem jasno, kajti zasidran je bil v podzavesti: kaj, če ga bo zavrnila? Kaj, če ne bo hotela imeti ničesar z njim? Morda bo samo odmahnila z roko, kot bi odganjala nadležen mrčes...

Prevečkrat v življenju so ga že zavrnili, zdaj tu, zdaj tam. Kajti Janko Rob je bil natanko takšen človek, kakršnega zmeraj in povsod zavrnejo: tih, plašen, neopazen in na nek način sprijaznjen, da je manj vreden od drugih.

Bal se je ponovno tvegati. Bal se je biti še enkrat več zavrnjen. Ta zavrnitev bi ga prizadela bolj kot vse prejšnje skupaj. Tedaj bi se njegov sanjski svet sesul, kakor se sesuje hišica iz kart. Zato je raje odlašal. In upal. In bil srečen.

Zakaj ona je bila tam zunaj. Jutro za jutrom. To je bilo, kot bi bila na nek način njegova. Kot bi slutila, se je zmeraj ustavljala pred njegovim oknom. Iz dneva

v dan se mu je dozdevala lepša. Njegovim očem ni ušla nobena podrobnost na njej. Vsakič je bila drugačna. Kakšenkrat bolj vesela, drugače spet nekam zamišljena in otožna. Nekega jutra je videl nasmešek na njenih ustih. Vsa zasanjana je zrla nekam v daljavo. Kdo ve, kaj lepega se ji je pripetilo, se je spraševal tistega jutra. Ne da bi se zavedal, je tudi njegov obraz preletel nasmešek.

Edino njene oči, te so bile zmeraj enako otožne. Celo tistikrat, ko se je smehljala, niso bile nič drugačne. A to ni bilo nič narobe. Ravno zaradi teh njenih oči jo je tako ljubil.

“Z eno se dobivam,” je povedal v pivnici.

Njegova sreča je bila prevelika, da bi jo mogel obdržati zaklenjeno v svojem srcu.

“Kako ji je ime?”

“Od kod je?”

“Je čedna?”

“Kje si jo spoznal?”

“Jo boš kdaj posodil?”

Vprašanja so kar deževala nadenj. On pa se je samo smehljaj, trdno stiskal kozarec v desnici in jim razlagal, da jim bo vse pojasnil, ampak šele takrat, ko bo stvar dovolj daleč, prej ne. Nekateri so ob teh besedah celo podvomili, da govori po resnici, in da si je nemara vse skupaj lepo izmislil. Ni jim ugovarjal.

“Boste videli.”

Le to je rekel...

Očetu in materi ni povedal. Hotela bi, da jo pripele pokázat, predstaviti. Oče mu je že večkrat omenil, da bi bil že čas, da si ustvari družino...

Nekega običajnega jutra, bilo je kakih šest mesecev kasneje, jo je kakor vsakič skrivoma gledal izza zaves: ravnokar se je vzpenjala na vagon. Bila je zadnja in postajališče je bilo že prazno. Tedaj pa je iznenada videl, kako je iz njenega žepa padlo nekaj na tla, bilo je rdeče barve in nedoločene oblike.

Nekaj trenutkov ja razmišljal, kaj bi. Zatem se mu je posvetilo. Bliskovito si je obul natikače in bil v nekaj skokih zunaj. Skoraj pobožno se je sklonil in pobral tisto stvar - bil je robec rdeče barve. Ozrl se je za vlakom, ki je bil medtem že odpeljal. Bilo je prepozno, da bi ji ga lahko vrnil.

Vrnil se je v stanovanje, sedel na stol ter položil robec predse na mizo. Bil je zložen in dvakrat prepognjen. Takšen je torej njen robec. Ogledoval si ga je, kot bi imel pred seboj dragocenost neprecenljive vrednosti. Nesel ga je k obrazu. Dišal je po rožnatem parfumu. Nato ga je razgrnil. Tam v spodnjem levem kotu sta bili z zlato nitjo na rdeči podlagi izvezeni inicialki: M-K.

“M-K,” je spregovoril skoraj na glas.

Najbrž sta njeni začetnici. M je na prvem mestu, to je najbrž ime. Koliko ženskih imen se začenja na M? Skušal jih je naštet: Maja, Metka, Melita, Milica,

Mojca, Metka, Marija, Milena... Ustavil se je. Saj sploh ni pomembno, kako ji je ime. Nekoč bo že izvedel.

Nato ga je iznenada prešinila čudovita misel: sedaj, ko ima njen robec, se ji bo lahko približal. Neznanska sreča ga je vsega preplavila. To je bila usoda. Vse kar bo moral zdaj storiti, bo to, da bo zjutraj pristopil k njej in ji ga vrnil. In ona se bo morala pogovarjati z njim. Kajti tistega, ki ti vrne izgubljeno stvar, ne moreš kar tako odsloviti.

Tako je mislil v tistem hipu. A drugo jutro je bilo drugače. Drugo jutro je spet odlašal. In to se je podaljševalo iz dneva v dan, iz tedna v teden. Vsak večer posebej si je zamišljal, kaj in kako bi ji moral reči, da bi bilo najbolj primerno, da bi se njun pomenek prav zasukal. Ni smel biti preveč vsiljiv, po drugi strani pa bi ji moral pokazati, da mu je veliko do nje. Moral bi jo povabiti kam ven in vendar ona ne bi smela dobiti občutka, da mu to dolguje, ker ji je vrnil izgubljeni robec. Moral bi... Oh, koliko vsega bi moral. Na toliko podrobnosti je treba biti pozoren, da ne bi šlo kaj narobe. Nekaj je namreč vedel: druge priložnosti ne bo več. Če bo tokrat zamolčal, bo to pomenilo, da je zanesljivo konec.

Bilo je veliko dobrih zamisli, ki so se mu porajale ob njegovih samotnih večerih, vsaj zdelo se mu je tako. A vsako naslednje jutro je zamisel prejšnjega večera opustil, ker se mu kar naenkrat ni zdela več dovolj dobra, in se odločil počakati na drugo, boljšo...

Mnogokrat je peljal vlak štiri minute čez šesto mimo njegovega okna in mnogokrat je ona stala pred njegovim oknom. Nekega lepega dne pa je povsem nepričakovano nehala prihajati. Skrajja se ni preveč vznemirjal. Prepričan je bil, da je vzela dopust. Tudi kdaj prej je včasih več dni zapored ni bilo.

A dnevi so tekli, nje pa ni in ni bilo. Sčasoma se ga je pričela pollaščati tesnoba.

“Predolgo že traja,” je razmišljal. “Saj toliko dopušta najbrž sploh nima.”

Končno je nekega večera pomislil, da se je zgodilo nekaj drugega, hujšega. Strašna slutnja ga je spreletela: preselila se je in se sedaj vozi v službo od kod drugod, ali pa je zamenjala službo in se sedaj vozi drugam. Morda je bilo oboje hkrati. Zato ne prihaja več sem. Debel cmok se mu je naredil v grlu in v prsih ga je boleče stisnilo, ko je pomislil na to.

Iz dneva v dan je to dejstvo postajalo bolj neizpodbitno, toda on še ni hotel verjeti. Dolgo je odganjal dvome, ki so ob večerih vstajali iz polteme njegovega mračnega stanovanja in mu zlobno šepetali, naj neha živeti v oblakih, naj se končno že spusti na zemljo.

Saj ni mogoče, da je ne bi bilo nikdar več. Kar tako že ne more izginiti iz njegovega življenja. Ne, to ne sme biti res. Le še enkrat naj pride. Le še enkrat. In on jo bo videl in se ne bo obiral, kakor se je vsakič doslej, temveč bo stekel k njej, naravnost k njej in ji

povedal vse tisto, kar bi ji rad povedal ves ta čas. Vročá prisega je prišla iz njegovega srca. Samo naj pride, on bo vedel, kaj mora storiti, potlej pa naj bo, kar hoče.

Še je upal. In jo čakal. Dolgo, dolgo...

A ni prišla. Vsako jutro je stal ob oknu in si ogledoval potnike, ki so čakali na vlak štiri minute čez šesto, toda nje ni bilo več med njimi...

Leto je minilo od tedaj, ko jo je zadnjič videl. Čas zmeraj zbríše sledove preteklosti, nekatere povsem, druge le na pol. Njegovo življenje je spet takšno, kot je bilo poprej. Preden je spoznal njo. Bolje rečeno, skoraj takšno, zakaj nekje na dnu njegovih misli je vendarle ostala grenkoba, ki jo je za seboj pustila bolečina sladkega, neuresničenega hrepenenja. A tega ni videti navzven...

Še naprej hodi k staršema na kosilo in ob večerih je še gost mestne pivnice. No, tako je bilo zmeraj. Tako je bilo tudi tedaj, ko je bila ona. Le njegove misli, te so sedaj spet umirjene. Nobenih pretresov ni več. Nič več sveže sape, ki bi potegnila skozi njegova okna. Nič takega se ne zgodi, kar bi vznemirilo njegovo srce, da bi pričelo hitreje razbijati v prsih. Ne. Ne živi več v oblakih. Niti potnikov na postajališču si ne ogleduje več redno, vsak dan. Le tu in tam, kakor mimogrede, brez pravega namena...

Zdramil se je iz razmišljanja. Pogledal je na uro. Pet minut do šestih. Glasovi, ki so prodirali od zunaj so mu povedali, da se postajališče zlagoma polni. Tudi brez tega bi vedel. Vlak bo kmalu odpeljal. Potem bo zares vstal in se pričel pripravljati na službo. Vedno je delal tako: počakal je, da vlak odpelje, nato se je pričel oblačiti.

V sobi je postalo mrzlo. Stopil je k oknu, da ga zapre. Za hip se je zazrl ven. Kakšnih štirideset ljudi je tam zunaj drgetaje čakalo, da končno pride vlak. Nekatere je poznal po imenih, nekatere samo na videz. Nekaj je bilo takšnih, ki jih ni videl še nikoli. Kakšni študentje najbrž. Njega ni nihče videl. Zaprl je okno ter prijel z roko zaveso, da ga zagrne. Tedaj pa je iznenada obstal kot okamenel.

Tam zunaj je stala. Ona. V rdečem plašču in s črno čepico na glavi. Ne, saj ni mogoče. Šel si je z roko čez oči, kot bi odstranjeval nekakšno navidezno umazanijo na zenicah. Pa je. Ona je. Njena postava, njeni lasje. Brez dvoma je ona. Spet je prišla. Potem, ko je sploh ni več pričakoval in je pravzaprav opustil že vsako upanje, da jo bo še kdaj videl, je spet stala tam. Na istem mestu, kakor zmeraj. Že nekaj časa se ni več spraševal, če še kdaj pride. Edino nekje v kotičku srca je morda le še zmeraj tlelo upanje.

In sedaj se je zgodilo. Srce mu je pričelo nenadoma razbijati kot obsedeno. Z obema rokama se je stisnil za prsi, da se umiri. Sedaj mora storiti tisto. Tisto, kar je sam sebi že neštetokrat obljubil. Ne sme oklevati. Sedaj ali nikoli.

S hitrimi koraki je šel k omari, vzel ven njen rdeči robec ter skoraj stekel z njim do vrat. Z drhtečo roko je odklenil in stopil ven, na mraz. Kar tako, v copatah in ogrnjen v tanko jutranjo haljo. Ampak to je bilo sedaj vseeno. Mraz zanj ni obstajal. Tudi ljudje niso obstajali. Zaznaval jih je nekje v daljavi in čutil, da ga gledajo, a mu ni bilo mar. Nekam blede so bili, brezpredmetni, kakor duhovi. Lahko bi šel skozi njih. Le pošastno bitje njegovega srca in njen rdeči plašč v gneči, edino to je bilo v tem trenutku resnično. Približeval se ji je in z vsakim korakom je postajal bolj negotov. Kaj naj ji reče. Kaj ji naj že reče. Ni se mogel spomniti. Najraje bi se obrnil in stekel nazaj. Nazaj? Ne, ne sme nazaj. Tokrat ne. Raje umre. Stopal je dalje. S hrptom je bila obrnjena proti njemu.

Ženska je zaslišala tuj, zasopel glas za svojim hrptom: "Gospa, vaš robec."

Ni se ozrla. Besede gotovo niso bile namenjene njej. Toda tisti glas je znova spregovoril, tokrat glasneje.

"To je vaš robec, gospa. Robec ste..."

Sedaj se je obrnila. Počasi in previdno. Pred seboj je zagledala moškega golih nog, obutega v rjave plastične natikače ter ogrnjenega v kopalni plašč.

"... izgubili," je nehote dokončal stavek.

Oči so se mu široko, začudeno razprle. Za hip se mu je zvrtilo v glavi in pomislil je, da bo padel. Ne! Ni bila prava. Zaječal bi, a glas ni hotel iz njegovega grla. Stal je komaj kakšen meter stran od nje. V iztegnjeni desnici je držal rdeč robec ter ga molil proti njej.

Moj Bog, saj se bo prehladil, je bila prva misel, ki je ženski šinila skozi možgane. Stal je pred njo ter jo gledal. V njegovem pogledu je bilo nekaj čudnega. Za hip je pomislila, da je morda kak iztirjenec, ki hoče kaj grdega od nje, a je hitro zavrgla to misel. Pred vsemi ljudmi na postaji? - Ne. In tudi: ta človek ni bil takšen. Ta človek enostavno ni mogel biti takšen. To je čutila nekje v sebi. Ta moški, skoraj še fant, majhne postave in redkih, razkuštranih rjavih las, ki stoji na pol nag pred njo ter jo gleda kot uročen, ni hudoben. Le njegove oči so polne nečesa... nenavadnega... Nekam vdano žalostne so. A to ni tisto, kar je v njih nenavadnega. Še nekaj drugega je. Kaj neki?

In tedaj je nenadoma vedela. Obtoževanje. V njegovih očeh je bilo v tem hipu polno obtoževanja. Da, to je bilo.

"Jaz sem obtoženka," je pomislila. "Njegov pogled me obtožuje."

Ampak zakaj? Saj ga vendar ne pozna. Tega si ni znala razložiti. Kot da je kriva za nekaj, kar se je pripetilo, pa se tega ne spominja več. Kaj neki hoče od nje? Postajala je zmedena. Te njegove oči. Naj vendar že umakne pogled, ali pa naj vsaj ne zre več na tak način vanjo.

Še mnogokrat pozneje je ženska, ki je tistega jutra v rdečem plašču čakala na vlak, ki bo odpeljal štiri minute čez šesto, v mislih zagledala pred seboj podobo moškega z železniške postaje, ki drži v roki rdeč robec in jo gleda z žalostno obtožujočimi očmi. Zmeraj ji je ob tem postalo tesno pri srcu. Čeprav ni vedela, zakaj. Šele čez mesece je ta podoba zlagoma ušla iz njenega spomina.

“Ali govorite meni?”

Besede so nenadzorovano prišle z njenih usten. Nekaj je morala reči. Hotela je pregnati nelagodnost, ki jo je prevevala. Besede imajo včasih moč, da to dosežejo. Tudi če so nesmiselne ali izgovorjene tjavendan.

Imela je visok, rahlo piskajoč glas. Še zmeraj je strmela vanjo. To ni bila ona. In vendar je bil tako prepričan. Kako le se je lahko zmotil. Njegova desnica je omahnila navzdol, takoj zatem pa se je spet dvignila ter stisnila robec k prsim. Povesil je pogled.

“Oprostite. Zmotil sem se. Z nekom sem vas zamenjal.”

“Že v redu.”

Spet mu je obrnila hrbet. V vseh njenih kretnjah je bilo sedaj čutiti olajšanje.

Počasi se je okrenil ter se s po kamenju drsajočimi koraki napotil nazaj proti stanovanju. Gledal je naravnost predse.

“Ni bila ona, kako je mogoče, da ni bila ona,” mu je še zmeraj rojilo po glavi.

Njegove noge so, ne da bi se sploh zavedal, ubirale pot nazaj v stanovanje.

“Janko!”

Ustavil se je.

“Si mislil iti na vlak, pa si se pozabil obleči, kaj?”

Besedam je sledil smeh. Nekdo izmed potnikov ga očitno pozna. Ni dvignil pogleda, ni mu bilo mar, kdo je. Zazrl se je v svoje gole gležnje. Šele sedaj je opazil, da je skoraj nag. Začutil je mraz v okončinah. Bil je februar...

Molče je nadaljeval svojo pot ter zavil okoli vogala, kjer so bila vhodna vrata njegovega stanovanja. Bila so odprta. Ko je prej tekel ven, jih je pozabil zapreti. Stopil je v predsobo in jih zaprl za seboj...

Ko je vlak odpeljal, je šel do potniške blagajne. Bila je v istem poslopju, le vhod je imela takoj za vogalom na drugi strani, obrnjen proti staremu mestnemu parku. V čakalnici ni bilo več nikogar. Uslužbenko je poprosil, če sme poklicati v službo z blagajniškega telefona. Poznala ga je in mu brez besed pomolila slušalko skozi okence. Narekoval ji je številke in ona jih je zavrtela zanj.

Zvezo je dobil takoj. Da se ne počuti dobro, je rekel, in da bo danes raje ostal doma. Verjeli so mu. Redkokdaj je izostajal z dela. Morda sedem ali osem dni v vseh desetih letih. Še s povišano temperaturo je

šel večkrat delat, da so ga sodelavci često imenovali bedaka, ki se za prazen nič žene in tvega svoje zdravje, haska od tega pa itak nima nobenega. A on je bil pač takšen. Tokrat se mu je pripetilo prvič, da je ostal doma, ne da bi bil zares bolan.

“Si končal, Janko?”

Zdrznil se je. Ženska je pomolila roko skozi okence, kot da pričakuje, da ji bo nekaj dal in ga pri tem gledala v oči. Odsotno jo je pogledal.

“Telefon?... Si končal?”

Prikimal je: “Sem.”

Ozrl se je okrog sebe. Šele tedaj je opazil, da v desnici še zmeraj stiska telefonsko slušalko.

“Saj res,” je zamrmral, “slušalka.”

Z zmeden, nerodno kretnjo jo je brž vrnil. Njegova dlan se je ob tem bežno dotaknila njene. Naglo je odmaknil roko.

Vladimir Kos

Lepó se celi nam vsakdanjost

*O, Sveti Duh vsakdanjega življenja!
Z očmi, od Tebe razsvetljènimi,
Te zremo tudi v naši ulici,
ki si z vrvjo perilo v svod razpenja.*

*O, Sveti Duh v šesterih dnevih dela!
Od spalnice (morda na trdih tleh)
do kuhinje (in kar je še v smeteh)
in kjer nevidna sraga teče s čela.*

*O, Sveti Duh nedeljskih ur veselih!
Ker vstal iz groba naš Gospod je živ,
da svet vasi in mest, gorá in njiv
zadiha znova v Tebi, ki vse celiš.*

“Oprostite.”

“Je vse v redu s teboj, Janko?”

Besede so zvenele tolažeče, materinsko. Pogledal jo je. Njen obraz je bil rahlo uvel, zguban. V roki je držala cigareto, katere dim se je zdolgočaseno vil navzgor, pod strop. Petinštirideset let je bila stara in bila je mati treh otrok.

“Vse je v redu, gospa.”

“Nekam odsoten se mi zdiš. Pomislila sem, da je kaj narobe.”

“Vse je v redu, gospa,” je ponovil. “Na svidenje. In hvala lepa za prijaznost, da sem smel telefonirati.” Napotil se je proti izhodu.

“Saj ni nič takega,” je rekla za njim. “Kar pridi še, če boš moral spet kam poklicati.”

Odhajal je s počasnimi, žalostnimi koraki.

“Tako hodijo pogrebci za sprevidom,” jo je prešnilo. Spremljala ga je z zamišljenim pogledom, vse dokler ni zavil skozi vrata na desno in odšel iz dosega njenih oči...

Vrnil se je v stanovanje ter zaklenil za seboj. Vrgel se je na posteljo in se zazrl v strop. Dolgo je ležal tako, nepremično. Če bi ne imel odprtih oči, bi bilo videti, kot da spi. A ni spal. Mislil je na njo. Na vse tisto, kar je bilo, odkar jo je spoznal... Skoraj dve leti je trajalo. Sedaj je nepreklicno konec. Ne bo je več.

To jutro je to priznal samemu sebi. Nikoli več ne bo stala pred njegovim oknom, majhna, sključenih ramen, bledega obraza in žalostnih oči. Tako je pač prišlo. Svet se vrti. Celo če se bo po kakšnem naključju vendarle še kdaj zgodilo, da bo spet prišla na to postajo, in kot nekdanj čakala na vlak, ki odpelje štiri minute čez šesto, to ne bo ničesar spremenilo. Kajti on tedaj ne bo gledal skozi okno in zato ne bo mogel vedeti, da je ona tam. Ne bo več odpiral okna, ne bo več gledal ven ob času, ko se bodo na postajališču zbirali potniki in čakali na vlak štiri minute čez šesto. Nikoli več ob tem času... Tako je sklenil sam pri sebi.

Ves dan je ostal tako ležeč na postelji. Hudournik misli je drl skozi njegove možgane. Vse so se stekale v eno ugotovitev: namreč, da je on storil vse, kar se je storiti dalo, malce pozno sicer, a vendarle storil. Šel je ven, k njej. Kot je prisegel samemu sebi, da bo. Hotel ji je povedati. Upal si je. Poprej se je zmeraj bal, da v odločilnem trenutku ne bo zmož zbrati dovolj poguma. Da si je ne bo drznil ogovoriti. Če bi se res tako zgodilo, oh, potem bi zasovražil samega sebe v dno duše.

Nič ni storil narobe. Da tista ni bila ona, ni bila njegova krivda. To je bila višja sila. Usoda je tako hotela. Tej se pač ne moreš zoperstaviti. Tega nihče ne more...

Šele ob sedmih zvečer je vstal iz postelje. Oblekel se je in se napolnil v pivnico. Družčini je hotel povedati, da se ne videvata več. Da je konec. Nekomu je hotel povedati. Njim bi še najlaže... Pa ni. Pozneje se je premislil. Najbrž jih sploh ne bi zanimalo. Dal je za rundo in pili so na njegovo zdravje.

Domov se je vrnil okrog enajstih. Bil je nekam omamljen in vrtelo se mu je v glavi. Spotaknil se je ob stol, da bi skorajda padel; v zadnjem trenutku se je ujel za rob postelje. Tistega večera je popil dva kozarca več kot običajno, pa tudi zaužil ni ves dan ničesar. Naravnal je budilko za naslednje jutro, nato pa kar oblečen legel v posteljo.

Naslednjega jutra ob šestih zjutraj je stal na postajališču. V žepu plašča je stiskal njen rdeči robec. Zrak je bil umazano siv. Naletaval je droben sneg. Pričelo ga

je zebsti v ušesa - bilo je mrzlo. Temperature so se že nekaj dni čez noč spuščale globoko pod ničlo. Postavil se je skrajno levo, tja, kjer se je ponavadi končeval zadnji vagon, potem ko je kompozicija obstala na postaji. Njegov pogled je bil uprt v smeri prihoda vlaka. Vedel je, da ga mora vsak hip ugledati. Postajni zvonec ga je bil naznanil že pred dobro minuto.

Zdajci se je prikazal izza ovinka, kakšen kilometer in pol stran. Sprva je bilo moč videti samo njegov močan žaromet, ki je s snopom svetlobe osvetljeval kos proge pred seboj. Tih je bil in neslišen. Nato se je, sčasoma, zaslišalo tresenje tračnic, kmalu zatem še brnenje motorja. Približeval se je. Sedaj bi ga lahko opazil tudi, če ne bi imel prižganega žarometa. Videti je bil kot ogromna, črna pošast v morastih sanjah, zaradi katerih se s krikom in ves prepoten prebujaš sredi noči... Zavore so oglušujoče zacvilile. Vlak se je pričel ustavljati.

Obstal je natanko tam, kjer je predvideval, da bo. Poslednji vagon je bil kakšen meter mimo njega.

Potniki so se pričeli drenjati vanj. Bila je precejšnja gneča. Nekaj trenutkov je počakal, zatem je, ne da bi ga kdo opazil, stopil na progo tam zadaj. Iz žepa je potegnil robec in ga razgrnil. Črki M in K sta se, kot že tolikokrat poprej, prikazali njegovim očem. S prsti je nežno šel preko njih, kot bi se hotel posloviti. Nato si je robec za hip pritisnil na lice. Bil je mehek in topel. Vse drugo okrog njega je bilo v tem jutru mrzlo. In prav nič mehko. Razen robca...

Glasovi na postajališču so že skoraj pojenjali. Čas je, je zamrmral sam pri sebi. Stopil je korak naprej ter privezal robec na ročaj, ki je bil privarjen na zadek vagona. Še enkrat ga je pogladil.

“Tako,” je šepnil. “Pojdi sedaj. To je tvoj vlak.”

Zaslišal je sprevidnika, ki ja zavpil strojevodji - postaja ni imela odpravnika vlakov -, da so vsi potniki že vstopili, in da torej lahko odpeljejo. Vlak se je škripajoče, utrujeno premaknil. Komaj opazno in nekam brezvoljno. Kot bi se mu ne ljubilo odpeljati od tam... Nato se je le odločil. Zvok motorja je postal glasnejši. Prediren žvižg je zarezal v ledeno jutro. Kolesa so pričela drdrati po tirnicah, sprva počasi, nato pa iz trenutka v trenutek hitreje in hitreje...

Stal je sredi proge in gledal za odhajajočim vlakom. Za njim in za rdečim robcem, ki je bil privezan za ročaj na koncu zadnjega vagona. Gledal ga je, kako postaja manjši in manjši. Njen robec... Še nekaj trenutkov in ne bo ga več videl. In tedaj, povsem iznenada, tik preden je postal nerazpoznaven njegovim očem, je robec vzplapolal, kot bi mu hotel pomahati v pozdrav...

Z roko si je šel čez oči. Snežinke so se spuščale na njegove lase. Ura je bila štiri minute čez šesto. Trideset let je bil star in njegove sanje so izginjale v februar-skem jutru.

Iz italijanskega taborišča med padalce OSS (I. del)

Ivo Jevnikar

Zgodba Marijana Česnika

Čeprav je gradiva o "primorskih padalcih", ki sta jih med vojno poslali v Slovenijo britanski službi ISLD in SOE, še veliko, se bom v tej številki Mladike povrnil k manj znanim doživetjem tistih slovenskih padalcev, ki so med vojno službovali v Sloveniji kot člani ameriške vojaške obveščevalne službe OSS (*Office of Strategic Services - Urad za strateške službe*).

O teh prostovoljcih sem kratko pisal, ko je v Argentini umrl Stane (uradno: Jože) Stante iz Vojnika na Štajerskem, ki so ga kot nemškega vojaka v Afriki zajeli zavezniki (*Umrli "ameriški" padalec Stante*, Mladika 1997, št. 9, str. 206).

Pozneje je preživel štajerski padalec Franc Menčak, ki živi v ZDA, za to rubriko (*Med padalci ameriške službe OSS*, Mladika 1999, št. 10, str. 241-243) natančno popisal, kako se je v Afriki kot nemški vojak predal Angležem, se postavil kot Slovenec, prostovoljno stopil v OSS in delal v Sloveniji.

V članku *Udba in "ameriški" padalci* (Mladika 2000, št. 4, str. 88-90) pa sem objavil enega izmed dokumentov, ki pričajo, kako je Udba po vojni "arhivsko" in "operativno" obdelovala tiste, ki so imeli kaj opraviti z ameriškimi misijami pri partizanih.

Zdaj je na vrsti novo neposredno pričevanje nekdanjega člana OSS in ameriške misije v Sloveniji. Marijan Česnik, ki živi v Ljubljani, mi je, kljub temu, da so spomini zanj v marsičem trpkí, na srečanju 8. avgusta letos prijazno opisal svojo življenjsko pot in posodil nekaj dokumentov ter slik, ki so tu objavljene. Tako imamo na voljo izredno zanimive podatke o tem, kako so - na podlagi dogovora med jugoslovanskimi partizanskimi in ameriškimi vojaškimi oblastmi - med padalce OSS prišli tudi pobegli interniranci v Italiji.

15 mesecev v internaciji

Marijan Česnik se je rodil 30. avgusta 1919 v Mengšu. Očeta Antona, ki je kot podinšpektor pri finančni kontroli v Sarajevu odkril tihotapski škandal, so umorili leta 1927. Mati Jožefa Mahnič je z nizko pokojnino preživljala in študirala njega in brata Vladimira. V Ljubljani je maturiral na realki, telovadil pri Sokolu na Taboru I. in opravil sedem semestrov na tehniški fakulteti (gradbeništvo). Pomagal si je z in-

strukcijami in kot praktikant na direkciji Državnih železnic v Ljubljani.

Ob napadu na Jugoslavijo se je pridružil prostovoljcem. Potem ni imel več službe. Na železniško direkcijo pa je kot simpatizer OF nosil Slovenskega poročevalca.

Italijani so ga aretirali in po nekaj dni pridržali februarja in aprila 1942, 13. junija 1942 pa so ga zajeli med racijo, ko je bil slučajno na ljubljanskem magistratu. Prepeljali so ga v Belgijsko kasarno, kjer so ga zaslišali in mu pri tem delili zaušnice. Dne 20. junija so ga v skupini 300 nesrečnežev, vklenjenih po pet in pet, z vlakom odvedli proti Gonarsu. Tam je srečal brata.

Marijan Česnik v ameriški uniformi kot pripadnik OSS.

Iz Gonarsa so Marijana Česnika 28. novembra premestili v Monigo pri Trevisu. Hrana je bila slabša, vendar so imeli veliko vode in so živeli v vojašnici, ne v barakah.

Po enem mesecu, 28. decembra, so ga s skupino kakih 240 internirancev z vlakom poslali v novo delovno taborišče na območju rudnikov lignita Pietrafitta v Umbriji, točneje v taborišče Tavernelle pri kraju Fontignano (pokrajina Perugia). Interniranci so tam gradili železniško progo.

Ko je Italija kapitulirala, jih je poveljnik želel predati Nemcem, vendar so se stražarji razbežali, Česnik pa je s petimi prijatelji v noči od 15. na 16. september 1943 pobegnil. Tu se začne dolga in napeta pot, ki jih je po kakih dveh mesecih hoje (na koncu tudi morske plovbe) privedla preko bojne črte na reki Sangro do Angležev v mestu Vasto na obali Abrucev. Eden izmed šesterice (Danilo Luznar) zaradi spora ni šel z ostalimi preko fronte, srečno pa so dospeli Marijan Česnik, Filip Ambrož, Vlado Ivančič, Vinko Jankovič in Miloš Kosec. Vseh šest je vsekakor preživelo vojno in se vrnilo domov, živ pa je le še Česnik.

Pri zaveznikih in partizanih

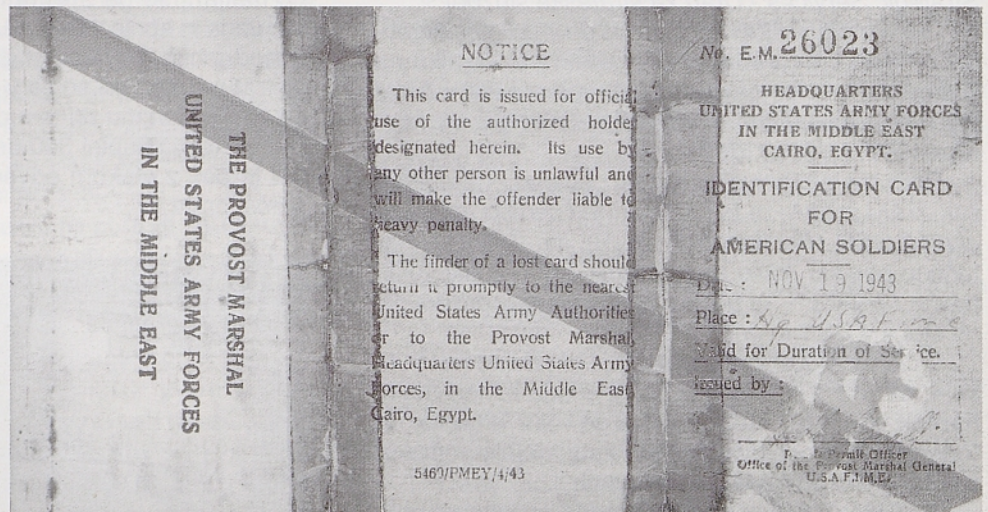
Angleži so jih prepegljali v Bari, zaslišali in vprašali, ali želijo k četnikom ali med snujoče se partizane-prekomorce. Stopili so v prvi, slovenski bataljon I. prekomorske brigade. Česnik je sodeloval kot tolmač v kulturno-propagandni skupini.

Kot se spominja, je člane te skupine po 10 ali 15 dnevih, novembra 1943, eden izmed vodilnih v jugoslovanskem narodnoosvobodilnem odboru, ki se je bil osnoval v Carbonari, Marjan Barišič povabil na razgovor in jim ponudil, da bi čimprej odšli v Slovenijo, kar so sprejeli. Na podlagi sporazuma med Titovim pooblaščenecem polk. Vladimirom Velebitom in Amerikanci naj bi prešli v ameriško vojsko, dokler bi jih ta potrebovala.

Ameriški predstavniki so kandidate zaslišali, pregledali in tri sprejeli: Česnika, Ivančiča in Kosca. Vsi trije so bili prijatelji še kot člani Sokola na Taboru I. v Ljubljani.

V ameriški vojaški izkaznici, ki jo hrani Česnik, je zapisano, da jo je 19. novembra 1943 izdal glavni stan vojske Združenih držav na Srednjem (po naše: Bližnjem) Vzhodu s sedežem v Kairu. Da bi zaščitil svojce v primeru, da bi ga zajel sovražnik, je Česnik, podobno kot ostali Slovenci pri OSS, prevzel lažno ime: Martin Chester. Dobil je ameriško vojaško številko 841772219-R. Na potrdilih, ki so mu jih izdali ob odpustu, je zapisano, da je pristopil v Bariju in bil dodeljen, podobno kot smo to videli pri Menčaku, enoti "2677th Regiment - Office of Strategic Services (prov.), APO 512". V njej je ostal, razen kratkega obdobja, kot bomo videli, do konca.

Trojico so poslali v posebno šolo (Villa Re David) v Bariju, kjer so se učili radiotelegrafije, šifriranja, borilnih spretnosti, na letališču v Brindisiju pa so opravi-

Ameriška vojaška izkaznica Marijana Česnika, izdana na lažno ime Martin Chester 19. nov. 1943 v Bariju.

Del ameriške meteorološke misije Arkansas, slikan 17. avgusta 1944 v Črmošnjicah. Od leve: Marijan Česnik, por. Robert J. Schraeder in serž. Ralph C. Baker.

vili še padalski tečaj. Dobili so ameriške uniforme, dokumente in orožje. Stavbe sami niso smeli zapuščati, zaukazana je bila konspiracija. V šoli je bilo takrat skupno 12 tečajnikov: oni trije in še trije Slovenci, ujeti italijanski vojaki Radko Bajt, Vladimir Kumar in Zdravko Marušič, medtem ko so bili ostali iz drugih predelov Jugoslavije. Tečaj je vodil major Arnoldy, inštruktorji pa so bili štirje ameriški kapetani. V vili jih je obiskal tudi Velebit in jim predaval. Poudaril je, da so jih predali pod ameriško jurisdikcijo in da se

morajo ravnati v skladu s tem. Po povratku pod jugoslovansko oblast pa naj bi jim dodelili primerne čine.

Kolikor se Česnik spominja, so kasneje Kosca in Ivanciča z ladjo prepeljali v Dalmacijo, kjer sta delala kot radiotelegrafista z ameriški misijami na različnih otokih. Kumar se je za njim spustil s padalom na Primorsko. Bajta so poslali na Korčulo, nato je bil na Visu, v Bariju in v Sovjetski zvezi, od koder se je vrnil kot kapetan.

V Bariju so se seznanili tudi z nekaterimi slovenskimi pripadniki OSS iz "kairske šole", ki so jih premestili v Villo Re David.

Kazalo je, da bo šel Česnik prvi v Slovenijo. Skupno z avstrijskimi častniki naj bi ga spustili na Veliko Planino, a iz tega ni bilo nič. Nato je bil dodeljen kot radiotelegrafist in šifrer ameriški meteorološki misiji Arkansas. Vodil jo je poročnik Robert J. Schraeder, v njej pa sta bila še podčastnika Ralph C. Baker in Joseph W. Newmayer.

Zuodarjeva smrt

S tovariši in z Radkom Zuodarjem iz kairske skupine je ves mesec čakal na odhod v Brindisiju. Dne 11. marca 1944 sta vsak s svojo skupino na krovu svojega letala poletela proti Sloveniji. Zuodar je letel proti Metliki. Ko je skočil, pa se mu padalo ni odprlo in je izgubil življenje. Česnik je slišal za govorico, da je šlo za sabotažo Poljakov, ki so sestavljali posadko letala.

Letalo, s katerim je potoval Česnik, se je moralo vrniti zaradi slabega vremena nad Istro. Naslednjega dne je spet odletelo in 13. marca zgodaj zjutraj spustilo Česnika in oba podčastnika pri Koprivniku (Kočevski Rog). Schraederja so dva ali tri dni kasneje pričakali, da se je s padalom spustil v Črmošnjice.

(se nadaljuje)

Trije pripadniki OSS leta 1943 v Kairu. Od leve: Robert J. Schraeder, Ivo Pahor in Radko Zuodar.

Iz spominov na starše (VI.)

Peter Merku

V drugem nadaljevanju "Iz spominov na starše" (Zaliv 1989, stran 108) sem pisal o prizadetosti mame, učiteljice v Bazovici, ko je po Gentilijevi reformi, ki je ukinila slovenske šole, morala poučevati v italijanščini otroke, ki je niso razumeli, in začeti pouk z molitvijo "Padre nostro che sei nei cieli..." in ki so jo otroci pač po svoje razumeli in molili "Padre nostro, ki si nei čevlji..." Ta resnični pripetljaj bi zbudil danes pri večini someščanov smehljaj, kot da bi bila lepa šala ali lep primer pristne multikulturalnosti. Dejansko je šlo za tragedijo maloštevilčnega naroda, ki bi ga bilo treba iz rasističnih razlogov, in kot prvo na "lep" način, čimprej asimilirati.

8. februarja 2000 je bila stoletnica rojstva naše mame. Za to priliko sva z bratom prispevala za sklad Nade

Pertotove, ki je bil ustanovljen za negovanje slovenskega jezika. Vesel in presenečen sem bil, ko sem teden dni pozneje med prispevki izsledil še nekoga, ki je počastil "spomin nepozabne učiteljice". Bila je to gospa Marija Ražem iz Bazovice. Z njeno pomočjo mi je celo uspelo identificirati mamine učence in učenke na fotografiji iz "bazovskih časov". Morda se ta ali oni tudi še spominja tistega "Boga v čevljih".

Mama je delovala kot učiteljica do prerane smrti 1943. leta in kot taka je pomagala tudi bratu in meni pri domačih nalogah, dokler sva hodila v osnovno šolo. Verjetno je pomagala bolj meni kot bratu, ker sem bil bolj šibkega zdravja. Tudi pozneje, ko je brat prestopil v gimnazijo Petrarca, mu je poskusila pomagati in se v ta na-

Mama, obdana z učenci in učenkami. Od zgoraj levo do spodaj desno so njihova imena: Franc Križmančič, Andrejček Križmančič, Rudolf Vodopivec, Rudolf Marc, Ludvik Križmančič, Karlo... kot sirota odpeljan v Italijo, Angel Tance, Mirko Bartuška, Marta Stopar, Anica Dolenc, Marija Švarc, Zora Milkovič, Rozalija Križmančič, Svetka Fonda, Svetka Križmančič, Edi Skibin, Srečko Ražem.

177 ⇨

Mama in gospa Anči Nöth poročena Sabbatini, oblečeni v narodni noši Pusterske doline.

men vpisala v tečaj latinščine. Ne verjamem, da je brat to pomoč potreboval, morda je to naredila bolj iz ljubezni do jezikov, katerih je že obvladovala pet.

Glasba pa je bila njena strast. Doma je igrala na klavir. Ne pomnim, da bi jo videl kdaj igrati na violino, ki jo je nedvomno odlično obvladala, če je v orkestru Artura Wrama igrala celo drugo violino. Spomnim pa se, kako rada je igrala na orgle. Vsakič, ko smo šli na izlet in je ona smela stopiti do orgel v kakšni cerkvi, nam je zaigrala nekaj slavnostnega. Kar predstavljati si ne morem, da bi bilo sploh mogoče igrati na orgle nekaj, kar bi ne bilo slavnostno. Posebno v Sankt Sigmundu v Pustrski dolini, kjer smo letovali tudi še po njeni smrti, je mama tu pa tam igrala na orgle v župnijski cerkvi. Starejši in debelušni župnik Possidius Holzer ji je dal ključ cerkve in tako me je na večer, po večerji, prosila, naj jo pospremim. Moral sem iti z njo, ker orgle niso imele električnega kompresorja, pač pa samo meh. Ker sem bil še majhen in suhljat, sem moral stopiti z obema stopaloma na pedal, zato da bi bil zvok orgel kolikor toliko dostojen. Da bi videl, kako mama igra, sem se moral povzpeti do roba tastature. Zgodilo se je, moralo je biti že relativno pozno, da je nekoč edina svetloba v cerkvi bila luč, ki je osvetljevala tastaturo in s svojim odsevom tudi mamin obraz. Ker so sicer veliko cerkev obdajale le redke majhne hiše sredi polj, ni bilo videti drugih luči, vsenaokoli je bilo temačno. Bil je to prizor, kakršnega bi le kak Rembrandt lahko primerno upodobil.

Mogočna orgelska glasba, ki je zadonela v veliki temni cerkvi, je bila nepozabno doživetje, ki ga vsakič na novo podoživljam, ko prislunem kakemu večernemu koncertu na orgle... dovolj je, da zaprem oči.

Mama se je čutila v Sankt Sigmundu na pol doma, saj je bila med ljudmi, ki so govorili nemško, kot je bilo delno v njenem rojstnem Trziču, pa tudi gorsko okolje jo je spominjalo na Karavanke. V Sankt Sigmund je hodila letovat med drugimi tržaškimi znanci tudi družina Sabbatini. Gospa Anči, istotako učiteljica, je bila mamina prijateljica v tretji generaciji. Že njuni materi sta bili prijaja-

teljici in še prej stari materi. Pred poroko se je pisala Nöth in mislim, da je prav ona pregovorila našo mamo, da bi šli v Sankt Sigmund, zato da bi bile več skupaj. Tam sta se mama in gospa Anči avtomatično vključili v lokalno družabno življenje. Za Veliki Šmaren se jima je na primer posrečilo sposoditi si in obleči tamkajšnjo narodno nošo. Storili sta to s tako zavzetostjo in globokim spoštovanjem, da sem imel vtis, da imam pred seboj dve nuni.

Komaj sem začel hoditi v šolo, že me je ta ali oni gnjavil z običajnim vprašanjem, kaj nameravam postati. Ne da bi dolgo premišljeval, sem odvrnil: "Kaj dela stric Tonin?" Ko sem zvedel, da je upokojenec, sem z navdušenjem ugotovil, da bi to bil tudi zame idealni poklic. Zdaj sem sicer dosegel ta cilj, vendar je pot do njega bila dolga in naporna. Mikal pa me je tudi skrivnostni svet borze, kateri je kot uradnik trgovinske zbornice bil oče dodeljen. Imponirala mi je velika okrogla miza v njegovem uradu na Borznem trgu, okoli katere so se sestajali zastopniki velikih tržaških podjetij in ministrstva za finance, da se pobotajo o davčni meri. Ne vem več, v kakšnih presledkih se je to dogajalo, vem pa, da se je očetu že vnaprej poznalo, ko se je bližala taka seja. Bil je namreč odgovoren za njen potek, se pravi, da je moral pripraviti vse potrebne dokumente in informacije, tako da se je vračal domov bolj pozno kot navadno - od dne do dne bolj živčen. Najslabše pa je bilo, če se je kakšnemu borznemu posredniku kaj hudega pripetilo ali če je celo umrl, pa naj bo naravne ali nenaravne smrti. V takih primerih je imel toliko odgovornega birokratskega dela, ki ga je moral izvršiti v določenem roku, da je nekaj dni zaporedoma prihajal domov le spat.

Ker je razumel, kam lahko privede sla po dobičku, saj je doživel tudi, da je kak špekulant imel tako smolo z akcijami, da ni videl drugega izhoda iz zagate, kot da si vzame življenje, se sam ni dal nikoli premotiti, da bi špe-

Očetov urad s pisalno mizo in veliko okroglo mizo za seje.

Huda zima v Trstu leta 1929.

kuliral na borzi. Tako je tudi bratu in meni najstrožje za-
bičal, naj se s tem ne baviva. Meni je še celo grozil, da
bi me zbral iz borze, če bi me pri tem zalotil. Bil je tako
proncljiv, da si še po desetletjih nisem upal povedati

mu, da firma, pri kateri sem delal, izplača svojim usluž-
bencem del letne produkcijske nagrade v akcijah. Bal
sem se, da bi ga to preveč vznemirilo.

Ko so se nevihte na delu polegale, sem ga tu in tam
obiskal v uradu, ker sem imel vtis, da se tam lahko na-
užijem vonja po velikem in širokem svetu. Ugajalo mi je
in me navdajalo s ponosom, ko je oče stal sredi prostra-
ne borzne dvorane in z močnim glasom razglašal vred-
nost delnic. Okoli njega je bilo polno ljudi, med njimi za-
stopniki bank, zastopniki velikih podjetij, borzni posred-
niki, premožni privatniki, časnikarji in Bog ve kdo še vse!
Če se dobro spominjam, se je ta igra imenovala "le gri-
da". Ko se je izklicanje končalo, sem šel z njim v njegov
urad v prvem nadstropju, kjer sem smel sesti k veliki ok-
rogli mizi. Dobil sem papir in svinčnik, da kaj narišem in
tako premostim čas, dokler bi se z očetom lahko napo-
tila domov.

Nekega dne je prišel k njemu odvetnik, predstavnik
velike firme, in mu hotel pokloniti lepo pločevinasto škatlo
z 200 finimi egiptovskimi cigaretami Xantia. Papà, kot
sva ga z bratom imenovala, je namreč svoj čas veliko
kadil, v uradu več kot doma, ker je kajenje mene motilo,
tako da se je skušal zadržati. Vljudno je dal vedeti odvet-
niku, da on tega daru ne more sprejeti, ker je pri seji na-
redil le svojo dolžnost, svoje delo, za kar je že plačan.
Odvetnik je uvidel, da ne bo nič, spravil je bleščečo in pi-
sano škatlo pod pazduho ter očetu dal roko rekoč: "La
me permeti signor Merku che ghe digo che la xe un gran
mona!" Ne da bi zameril, ko pa je tako govorjenje bilo v
tako finih krogih na dnevnem redu, je oče z nasmeškom
odvrnil: "Grazie, no La xe el primo a dirmelo."

To je le nekaj drobcev tega, kar je oče doživljal v
službi in o čemer je doma veliko pripovedoval. V resnici
je bilo vsega veliko več, kot se to vsakomur dogaja, ki
preživi večino aktivnega življenja na delovnem mestu
predno doseže idealni cilj upokojenja.

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXIX. nagradni literarni natečaj za izvorno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 15. DECEMBRA 2000. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:
prva nagrada 500.000 lir
druga nagrada 300.000 lir
tretja nagrada 200.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 200.000 lir
druga nagrada 150.000 lir
tretja nagrada 100.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2001. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.
Rokopisov ne vračamo!

BAZOVICA 2000

Ministrski predsednik Andrej Bajuk je skavtom in tabornikom, ki so stali ob spomeniku, podal roko in se jim zahvalil.

Ob 80-letnici ustrelitve bazoviških junakov se je zvrstilo več pomenljivih spominskih slovesnosti.

Slovenski ministrski predsednik Andrej Bajuk in obrambni minister Janez Janša sta 6. septembra položila venec pred spomenik na bazovski gmajni.

Na slovesnosti pred grobnico pri Sv. Ani je spregovoril Livij Valenčič.

V bazovski župnijski cerkvi sta darovala zadušnico župnik Žarko Škerlj in Maks Suard. Pel je zbor Lipa pod vodstvom Tamare Ražem, nakar je imel spominski govor Andrej Brautuž.

V Kranju je bila 8. septembra slovesnost pred spomenikom iz leta 1931, ki so ga postavili primorski emigranti. Pel je zbor Vasilij Mirk s Proseka in Kontovela. Govor je imela Nadja Maganja iz Trsta, slovesnost pa so sooblikovali tudi krajevni predstavniki z županom na čelu. V imenu sedanjega društva TIGR je govoril Karlo Kocjančič.

Osrednja slovesnost je bila na bazovski gmajni 10. septembra, ko se je zbrala večtisoočglava množica. Po pozdravu predsednika Odbora za proslavo bazoviških žrtev Milana Pahorja sta spregovorila senator Fulvio Camerini v italijanski in beneški du-

hovnik Marino Qualizza v slovenščini. Peli so združeni zbori, na sporedu pa je bil tudi kulturni program. Ob tem je treba omeniti še planinski pohod in kasnejši odbojarski turnir Bazoviških junakov, kot tudi različne pobude na gmajni, na primer na predvečer proslave, ko sta bila na vrsti taborni ogenj skavtov in tabornikov, ki so bili na spominskih slovesnostih vedno v častni straži, in literarni večer.

Ob letošnjem Marijanskem shodu na Opčinah so v Finžgarjevem domu predstavili knjigo o Jakobu Ukmarju, ki jo je napisal pisatelj Alojz Rebula.

GORIŠKO SLIKARSTVO MED VOJNAMA

V pokrajinskem muzeju na goriškem gradu so 28. julija odprli razstavo o slikarstvu med obema vojnama na Goriškem. Dobro so zastopani tudi slovenski umetniki Ivan Čargo, Venno Pilon, Lojze Spazzapan idr. Govorile so nova ravnateljica pokrajinskih muzejev Raffaella Sgubin, kuratorica razstave Annalisa Delneri in ravnateljica Pilonove galerije v Ajdovščini, od koder je več slik, Irene Mislej. Izšel je tudi katalog.

V znamenju Jakoba Ukmarja

Na Opčinah je bil 8. septembra tradicionalni, že 52. Marijanski shod z mašo in procesijo. Obe je vodil tržaški škof msgr. Ravnani. Letošnja posebnost je bila v tem, da je bilo slavje zvečer, z baklami. Pel je združen zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov pod vodstvom Edija Raceta. Krepko so bili prisotni skavti in skavtinja.

Shod je bil v znamenju svetniškega lika dr. Jakoba Ukmarja. Na pobudo župnije je pri Mladiki izšel tudi prevod knjige o tem na Opčinah rojenem tržaškem duhovniku, ki jo je pred leti v italijanski napisal pisatelj Alojz Rebula.

Zbornik o zamolčanih žrtvah

Društvo za ureditev zamolčanih grobov, Ljubljana - Grosuplje (sedež: Ob Ljubljani 42, 1110 Ljubljana), ki mu predseduje Franc Perme, je na 733 straneh in v trdi vezavi izdalo zbornik s trojnim naslovom: Slovenija 1941 - 1948 - 1952. Tudi mi smo umrli za domovino. Zamolčani grobovi in njihove žrtve. Pripravil ga je uredniški odbor, v katerem so bili Franc Perme, Anton Žitnik, Franc Nučič, Janez Črnej in Zdenko Zavaldav.

Pravzaprav gre za tretjo izdajo knjige, ki je leta 1998 obsegala 279 strani, v drugi izdaji je imela dve poglavji več, zdaj pa je gradivo še pomnoženo. Med drugim je tokrat omenjeno tudi preganjanje tigrovcev in padalcev (str. 339-364), deloma na podlagi člankov v Mladiki. Obdelani so tudi poboji na nekaterih območjih Primorske.

DRUŠTVO TRŽIČ

Kulturno društvo Tržič, ki pod vodstvom predsednice Bernardke Rade tič Mučič ohranja in oživlja slovenstvo v Laškem, je v sklopu občinskih prireditvev 2. septembra pripravilo Srednjeevropski večer. Pritegnil je kakih 400 udeležencev. Na mednarodni likovni razstavi sta sodelovala tudi koroški slikar Franc Wiegeler in Hijacint Jussa iz Gorice, na vrsti pa je bil tudi glasbeni spored.

ZDOMSKI MATURANTI

Letošnjega izleta za zdomske maturante v Sloveniji se je udeležilo 13 mladih iz Kanade in 20 abiturientov srednješolskega tečaja Marko Bajuk v Argentini (Rast XXIX.), ki sta jih spremljala Tone Mizerit in Bogdan Magister. Poleg Poletne šole so opravili vrsto obiskov (tudi na Koroškem) in imeli več srečanj s predstavniki slovenskega javnega življenja.

10. PRAZNIK MIRU

Od 4. do 6. avgusta je bil v Sedilih pri Čenti 10. Praznik miru, ki ga z mednarodnim značajem prireja videmska nadškofija. Med drugim je tržaški pisatelj Alojz Rebula v italijansčini prebral Molitev za 3. tisočletje, ljubljanski pomožni škof Glavan je maševal, slovenski zunanji minister Peterle pa je sodeloval pri okrogli mizi.

ZBOR AVE V J. AMERIKI

Komorni zbor Ave iz Ljubljane, ki ga vodi Andraž Hauptman, je avgusta opravil uspešno turnejo po Argentini in Čilu. Nekaj koncertov je pripravil tudi za Slovence v Buenos Airesu in Mendozii.

SREČANJE TREH SLOVENIJ

Na letošnjem Srečanju treh Slovenij na Sv. Višarjah, ki je bilo 6. avgusta, je maševal novi koprski pomožni škof dr. Jurij Bizjak. O ljubljanskem škofu Rožmanu pa je udeležencem predaval dr. Anton Drobnič.

KNJIŽEVNIKI NA POMOLU

Tržaška ljudska knjižnica Quarantotti Gambini je v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico in pod pokroviteljstvom odbornišva za kulturo tržaške občine v okviru svojih poletnih prireditvev 17. avgusta pripravila na pomolu Audace (nekdanji "Molo San Carlo") literarni večer Slovenski književniki na tržaškem sidrišču. Nikla Panizon in Maurizio Zacchigna sta v izvirniku in italijanskem prevodu recitirala iz del Igorja Škamperleta, Borisa Pangerca, Marka Sosiča, Dušana Jelinčiča, Marka Kravosa in Miroslava Košute. Ob klavirju je improviziral Carlo Moser, spored pa je povezovala in predstavljala avtorje predsednica Skupine 85 Patrizia Vascotto. Pel je oktet Odmevi pod vodstvom Rada Miliča.

Slovo dr. Zvoneta Štrublja

Openski župnik, salezijanec dr. Zvone Štrubelj se je po devetih letih poslovlil od vernikov in odšel na študijsko leto v Tübingen, nakar ga čaka predavateljsko delo v osrednji Sloveniji. Za njegovim bogatim pastoralnim in publicističnim delom ostaja velika praznina, ki pa mora biti tudi izziv za zamejsko skupnost. Pristrčno slovo je bilo z mašo in po njej 18. septembra. Takrat je izšla tudi 100. številka lista Zvon, ki mu je bil pobudnik. Naslednjega dne je bila še predstavitev knjige o openskih župnijskih romanjih in izletih.

Z Marijskim shodom je svoje delo v župniji sv. Jerneja na Opčinah zaključil župnik Zvone Štrubelj (prvi na levi), ki ima največ zaslug za izid Ukmarjeve knjige v slovenščini.

NAŠ PRAZNIK

Slovenska skupnost je 26. in 27. avgusta priredila Naš praznik v Števerjanu. Posvečen je bil 25-letnici strankine deželne organiziranosti. Ob kulturnem in družabnem programu sta govorila domači župan Hadrijan Corsi in deželni tajnik SSK Andrej Berdon, ki se je dotaknil najbolj aktualnih vprašanj Slovencev v Italiji in poudaril nenadomestljivo vlogo samostojne politične organizacije naše manjšine.

UMRL JOŽEF GERGOLET

V Doberdobo so 29. avgusta pokopali zaslužnega domačina Jožefa Gergoleta, ki je bil star 89 let. Med vojno je bil prej italijanski vojak v Afriki, nato partizanski borec. Kar 31 let je bil predsednik domače hranilnice v Doberdobo.

HUMBERT MAMOLO 70-LETNIK

Na zadnji dan avgusta je praznoval 70-letnico prof. Humbert Mamolo. Rodil se je v Trstu, diplomiral iz političnih ved, se kot aktiven športnik (veslanje) usposobil tudi za profesorja telesne vzgoje in postal profesor na slovenskih šolah na Tržaškem. Zadnji dve desetletji službovanja je bil ravnatelj srednje šole na Proseku. Od leta 1960 vodi cerkveni pevski zbor v Rojanu, od koder Radio Trst A od leta 1965 vsako nedeljo in praznik prenaša mašo v slovenščini. Dejaven je tudi v Zvezi cerkvenih pevskih zborov v Trstu in kot skladatelj.

KOGOJEVI DNEVI

21. mednarodni festival sodobne glasbe Kogojevi dnevi 2000 se je začel 1. septembra v Kanalu. Slavnostni govornik je bil skladatelj Lojze Lebič. V Galeriji Rika Debenjaka so odprli razstavo Jožeta Ciuhe. V cerkvi pa je pod vodstvom Antona Nanuta nastopil Mednarodni festivalski orkester.

25. SENJAM

Od 28. do 30. julija je bil na Lesah že 25. Senjam beneške pesmi, ki ga prireja Kulturno društvo Rečan. Zmagala je pesem Alda Klodiča Kam gremo, ki sta jo zapeli 11-letna Angelina Sittaro in 9-letna Stefania Rucli. Vse predstavljene skladbe so posneli tudi na kaseto.

Kosovelova domačija

Antologijo Kosovelove lirike so predstavili na prostem ob tomajski cerkvi.

Strokovnjaki iz Goriškega muzeja so muzejsko uredili Kosovelovo domačijo v Tomaju. Dne 25. avgusta so tam predstavili antologijo poezij Srečka Kosovela v izvirniku in italijanskem prevodu Jolke Milič z naslovom Ves ta svet je kakor - Tutto il mondo è come. Naslednjega dne so bili na vrsti zadušnica za Kosovelove, blagoslov hiše, govora akademika Cirila Zlobca in sežanskega župana Miroslava Kluna ter drugo.

DR. JURE RODE - DELEGAT ZA ARGENTINO

Novi delegat slovenskega dušnega pastirstva v Argentini je msgr. dr. Jure Rode. Prejšnji petletni mandat je opravljal msgr. Jože Škerbec.

Dr. Rode se je rodil leta 1937 v Ihanu, posvečen pa je bil leta 1963 v Adroqueju v Argentini. Cerkevno pravo je študiral v Rimu, od leta 1981 predava na argentinski katoliški univerzi in opravlja številne službe v nadškofijskih uradih v Buenos Airesu. Ves čas je tudi izseljenski duhovnik med Slovenci.

VIZUMI ZA ŽIVLJENJE

To je naslov potujoče švicarske razstave, ki jo je Agnes Hirschi posvetila diplomatom, ki so pred nacisti reševali Jude. Na pobudo Ivana Martelanca so jo prenesli tudi v Cekinov grad v Ljubljani, kjer jo je 4. septembra odprl minister za kulturo Rudi Šeligo. Prikazane so tudi zasluge slovenskega policijskega komisarja Uroša Žuna v Mariboru.

FAKULTETA V KOPRU

V Kopru je bila 19. septembra ustanovna seja in seja akademskega zbora Fakultete za humanistične študije. Predavanja se bodo začela v akademskem letu 2001-02.

NAGRADA P. EDIJU KOVAČU

Žirija, ki podeljuje nagrado Marjana Rožanca za esejistiko, je letos med 19 kandidati soglasno izbrala filozofa in teologa prof. p. Edija Kovača, frančiškana, ki predava v Ljubljani in Franciji ter je pri Mladinski knjigi izdal zbirko esejev Oddaljena bližina. 8. Rožančevo nagrado so izročili 23. septembra v Volčjem gradu.

SARDINCI

Pri Goriški Mohorjevi družbi je izšla zanimiva študija Dorice Makuc o usodi primorskih fantov, ki so vojaška in vojna leta pod fašizmom preživeli na Sardiniji. Knjigo Sardinci so predstavili 21. septembra v Gorici. Zapel je tudi zbor Skala iz Gabrij pod vodstvom Mirana Rustje.

Priveditve sredi avgusta

Ob praznovanju velikega šmarna v znamenju svetega leta je na Repentabru maševal tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, sodelovala pa sta tudi škofov vikar msgr. Franc Vončina in novi inšpektor slovenskih salezijancev Lojze Dobravec. Na sporedu sta bila tudi kulturni program in družabnost. Tako so bili na vrsti koncerti, slikarsko razstavo je pripravil Edi Žerjal, Milan Gregorič iz Kopra pa je predstavil publicistko Nado Morato Ravbar.

V okviru Tabora 2000 v Prosvetnem domu na Opčinah pa so 7. avgusta odprli pomembno razstavo Mlekarice iz tržaške okolice. Ob odprtju je spregovorila mag. Mojca Ravnik.

SPOMENIKI ZA TRI ŠKOFE

V Trzinu, kjer je služboval kot kaplan, nato pa kot župnik od leta 1926 do 1940, so 16. julija odkrili kip ljubljanskemu škofu Antonu Vovku. Pred tem je maševal njegov naslednik v ljubljanski stolnici Franc Rode. Kip je delo Vinka Ribnikarja.

V Lescah sta se 15. avgusta ljubljanski nadškof Franc Rode in minister za šolstvo Lovro Šturm udeležila slovesnosti ob odkritju spominskega obeležja za rektorja ljubljanske univerze v času Ilirskih provinc in od leta 1818 do smrti leta 1834 goriškega nadškofa Jožefa Balanta (Wallanda), ki ima velike zasluge za razvoj slovenskega šolstva in jezika.

V Štanjelu pa so 17. septembra odkrili doprsni kip škofa dr. Antona Mahničiča, delo Evgena Guština. Spregovorila sta koprski škof msgr. Metod Pirih in komenski župan Uroš Slamič.

TIGROVCI V BRANIKU

V Braniku so na pobudo društva TIGR 9. septembra odkrili spomenik domačim tigrovcem, na pobudo Društva izgnancev Slovenije pa vodnjak z napisom v spomin na izgnance. Govorila sta novogoriški župan Črtomir Špacapan in akademik Ciril Zlobec, nastopili pa zbor Jezero iz Doberdoba, domači ženski zbor in godba iz Nove Gorice.

Društvo TIGR je ob tej priložnosti izdalo knjigo dr. Cvetka Vidmarja TIGR v Rihemberku - Braniku.

Slikar Edi Žerjal v srenjski hiši.

DIJAŠKI DOM V VIPAVI

V obnovljene in na novo opremljene prostore Dijaškega doma Škofijske gimnazije Vipava se je 3. septembra vselilo že 39 dijakinj in dijakov, tako da je že skoraj v celoti zaseden. Začela se je že druga faza obnove, ki naj bi se končala marca.

OBISKI MED ZDMOCI

Mariborski škof Franc Kramberger je konec avgusta in v začetku septembra opravil 10-dnevni obisk med rojaki v ZDA. Obiskal je Lemont pri Chicagu, kjer so župnijo preimenovali po blaženem Antonu Martinu Slomšku, in Cleveland z okolico.

Ob nastopu pred Združenimi narodi je zunanji minister Lojze Peterle obiskal tudi rojake v New Yorku in Clevelandu.

Državni sekretar in vodja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu Zorko Pelikan pa je s soprogo septembra obiskal Slovence v Buenos Airesu.

MARJAN TERPIN 60-LETNIK

Goriški podjetnik in politični delavec v vrstah Slovenske skupnosti Marjan Terpin bo 10. oktobra praznoval 60-letnico. Ob življenjskem jubileju je napisal knjižico Lojzic z Gmajne, ki oživlja otroške in mladostne spomine iz nekdanjega Števerjana. Tankočutno jo je opremil David Pintar. V krogu prijateljev in sodelavcev sta jo v Terpinovi domačiji v Števerjanu 23. septembra predstavila prof. Lučana Budal in dr. Drago Štoka.

UMRL ALOJZ MARKOVIČ

V Sesljanu je 5. septembra umrl sindikalist in politik Alojz Markovič - Zvonko. Rodil se je 27. februarja 1915 v Fojani, s 15. letom pa je začel delati v Trstu in nato v Trzinu. Tam je postal sindikalist, po vojni pa prosvetni delavec. Leta 1947 se je preselil v devinsko-nabrežinsko občino, kjer je postal tajnik komunistične partije in večkratni občinski svetovalec. V letih 1975-80 je bil tudi pokrajinski svetovalec KPI v Trstu in nekaj časa odbornik. Skoraj 30 let je vodil tržaško Kmetijsko zadrugo.

ŠOLARJI IN DIJAKI V SLOVENIJI

O dramatičnem upadanju števila rojstev v Sloveniji pričajo podatki o šolarjih in dijakih v novem šolskem letu. Na osnovnih šolah, ki imajo osem, ponekod pa že devet razredov, je skupno 182.725 učencev. V prvih razredih jih je le 7.036. V prvih letnikih srednjih šol pa je skoraj 26.000 dijakov.

MILOŠ STERGAR 90-LETNIK

Na stadionu I. maj v Trstu je bilo 14. septembra javno srečanje s športnim organizatorjem Milošem Stergarjem. Rodil se je 5. julija 1910 pri Sv. Ivanu, vendar je aktivno deloval v Trstu le v letih 1945-54, ko je skrbel za gimnastiko in masovne telovadno-politične nastope, ki so ostali nastopajočim v živem spominu in o katerih je napisal tudi knjigo. Od leta 1954 živi v Kopru.

SLAVJE POD OBELISKOM

Od 15. do 17. septembra je bilo na Opčinah slavlje ob 170-letnici nove openske ceste, ki položneje povezuje Trst s kraško planoto, Ljubljano in Dunajem. Nanjo spominja nekoliko mlajši Obelisk. Zvrstile so se številne kulturne pobude in srečanja, trojezična maša, športne tekme in pa zgodovinska razstava, ki jo je pripravil Bruno Lisjak Volpi.

USPEH MLADE PIANISTKE

Enajstletna pianistka Jana Zupančič iz Bazovice (razred Tamare Ražem na Glasbeni matici) je 14. in 15. septembra odnesla prvo mesto na mednarodnem tekmovanju v kraju Cortemiglia pri Cuneu.

SMRTI MED ŠOLNIKI

V Gorici je 21. avgusta umrl učitelj Miro Lojk. Rodil se je 1. julija 1919 v Črničah, na goriških šolah pa je poučeval v letih 1949-82. Pomagal je pri sestavi več učbenikov, cele vrste radijskih šolskih oddaj, veliko pa je tudi prevajal.

Dne 23. avgusta je umrla prof. Valerija Glavič, vdova Venuti. Rodila se je 5. decembra 1914 v Roču v Istri, družina pa se je umaknila v Jugoslavijo. Leta 1938 je diplomirala na slavistiki v Ljubljani in postala profesorica. Po vojni je poučevala v Trstu in sodelovala tudi pri pripravi učbenikov.

V Sežani so 13. septembra pokopali 97-letno profesorico slovenščine in knjižničarko Vido Štolfo. Pripadala je prijateljskemu krogu Srečka Kosovela.

Dne 19. septembra je umrla šolska sestra Tarcizija (krstno ime: Marija) Valenčič. Rodila se je 28. oktobra 1919 v Jelšanah in stopila v redovno družbo leta 1939. Na Tržaškem je bila med drugim ustanoviteljica otroškega vrtca v Borštu.

ROŽMANOV SIMPOZIJ

Letošnji, že 18. simpozij, ki ga v Rimu prirejata Slovenska teološka akademija in Papeški zavod Slovenik, je bil posvečen ljubljanskemu škofu Gregoriju Rožmanu. Sodelujoči iz Evrope, Kanade, Združenih držav in Argentine so pripravili 28 referatov. Med udeleženci študijskega srečanja, ki je bilo v Sloveniku od 4. do 8. septembra, sta bila tudi ljubljanski nadškof Rode in torontski nadškof kardinal Ambrožič. Na splošni avdienci je zborovalce pozdravil tudi papež.

Referati bodo izšli, kot je to običaj, v posebnem zborniku. Tako so udeleženci že dobili zbornik o lanskem Baragovem simpoziju.

DR. ALFONZ ČUK V POGLEDIH

Prof. Janez Arnež je pri Raziskovalnem inštitutu Studia Slovenica, ki ga vodi v Ljubljani, izdal že 42.-43. številko glasila Pogledi, ki nosi datum "november 2000". Tudi v tej številki je veliko zanimivega arhivskega in bibliografskega gradiva. V prejšnjih treh številkah je zlasti za Primorce zanimivo objavljanje številnih odlomkov iz dnevnika duhovnika dr. Alfonza Čuka (1912-1975) iz goriških let 1941-47.

Pevci v Zrečah

Skupina pevcev na obisku v znameniti žički kartuziji.

V Zrečah je bil od 13. do 19. avgusta seminar Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Pobudo pripravlja vsako poletje od leta 1970. Za napredek 75 pevcev so skrbeli Pija Brodnik, Janko Ban, Lojze Kobal in Lojze Kržišnik, za 11 organistov pa Angela Tomanič. S svojci je bilo na seminarju, ki je obsegal tudi izlete, družabnost in javne nastope, 129 ljudi.

41. SLOVENSKI DAN

Na Slovenskem letovišču v Boltonu pri Torontu je bil 9. julija Dan slovenske mladine, povezan z 41. Slovenskim dnevom. Za prireditelje sta spregovorila John Kuri (Slovensko letovišče) in Ema Pogačar (Slovensko kanadski svet), slavnostni govornik je bil duhovnik Pavle Novak, mladi Bobby Večar pa je spregovoril v angleščini. Somaševalo je šest duhovnikov, kulturni del pa je obsegal recitacije, solopetje in nastope plesne skupine Planika, otroškega zbora Novi rod ter mešanega zbora obeh slovenskih župnij v Torontu. Ravnatelj slovenske šole Blažu Potočniku so izročili posebno nagrado.

SLIKARSKI TEDEN

V Svečah na Koroškem je Slovensko prosvetno društvo Kočna pripravilo že 20. slikarski teden. Iz Furlanije-Juljske krajine je tokrat sodeloval na njem Demetrij Cej.

UMRL MISIJONAR PAVEL BERNIK

V Dimapuru v Indiji je 17. julija umrl še eden izmed znanih starejših slovenskih misijonarjev, salezijanec Pavel Bernik.

Rodil se je 11. januarja 1917 v Puštalu pri Škofji Loki. Leta 1928 je stopil med salezijance na Rakovniku, januarja 1935 pa v družbi salezijancev različnih narodnosti odšel v Indijo. Študiral je v Tirapatturu in bil 30. januarja 1944 v Madrasu posvečen v duhovnika. Kot učitelj, profesor latinščine in grščine, predavatelj filozofije in patristike ter duhovni vodja v seminariju je delal v Sonadi, Madrasu, Gercaudu, Kohimi, Shillongu, Gawhattiju in Dimapuru. Med drugim je dal pobudo za podpiranje bogoslovcev v misijonih med koroškimi Slovenci. Leta 1993 so ga v Škofji Loki razglasili za častnega občana.

SLAPARJEVE NOVELE IN ČRTICE

V Kočevski Reki je že pred časom (letnica 1999) izšla v samozaložbi in pod psevdonomim Primož Slapar duhovna in leposlovna knjiga z naslovom *Novele in črtice*. Avtor, duhovnik, jo je posvetil slovenskim materam, ki so med vojno in po njej izgubile svoje otroke. Ob krajših in daljših sestavkih je v knjigi tudi drama iz časa pobojev v Kočevskem Rogu Brata.

NA KONTOVELU

V tednu, ki se je začel 11. septembra, se je na Kontovelu ob 100-letnici Gospodarskega društva zvrstilo več prireditev pod skupnim naslovom Sedem dni na Kontovelu. Na uvodnem večeru so spregovorili Evgen Ban za prireditelje, tržaški podžupan Roberto Damiani in predsednik Gospodarskega društva Henrik Lisjak. Pel je zbor Vasilij Mirk pod vodstvom Mirana Žitka. Predstavili pa so tudi pravi multidisciplinarni zbornik o domači vasi s sestavki 19 avtorjev. Uredil ga je Matjaž Rustja.

GLASBENA MATICA

Glasbena matica v Trstu se je 12. septembra s koncertom poslovila od zgodovinskega sedeža v Ul. R. Manana, s katerim je razpolagala od leta 1953. Zdaj ima primernejše prostore v, žal, praznih slovenskih oddelkih šolske stavbe v Rojanu.

VPISI V ŠOLE

Ob začetku šolskega leta 2000-01 kažejo statistike izboljšanje v Benečiji in na Goriškem ter nazadovanje na Tržaškem.

Zasebni dvojezični vrtec v Špetru obiskuje letos 71 otrok, od tega 25 novih. V zasebni dvojezični osnovni šoli pa je 92 otrok. Prvič ima dva prva razreda.

V slovenskih javnih vrtcih in šolah na Tržaškem in Goriškem je letos skupno 3.137 šolarjev in dijakov (11 manj kot lani, ko jih je bilo skupno 3.148). Na Tržaškem so 2.103 učenci (lani 2.134), na Goriškem pa jih je 1.034 (lani 1.014).

Otrok, ki obiskujejo prvi razred osnovne šole, je 131 na Tržaškem (lani 152) in 65 na Goriškem (lani 62).

In še pregled po šolskih stopnjah: v vrtcih je 441 otrok na Tržaškem in 302 na Goriškem, v osnovnih šolah jih je 677 na Tržaškem in 332 na Goriškem, v srednjih šolah 375 na Tržaškem in 213 na Goriškem, višje srednje šole pa obiskuje 610 dijakov na Tržaškem in 187 dijakov na Goriškem.

Ob začetku leta je tržaška občina predala namenu povsem obnovljeno kriško osnovno šolo.

Galebov šolski dnevnik, ki ga financirajo slovenski denarni zavodi, je letos oblikovala beneška umetnica Luisa Tomasetig.

PRAZNIK SOLATE

Prosvetno društvo Kolonkovec je tudi letos opozorilo širšo javnost na slovensko prisotnost in kmetijsko usmerjenost tega ogroženega tržaškega predmestja. 21. Praznik solate je bil 9. septembra na domačiji Lojzeta Debelisa, kjer so pripravili razstavo, tekmovanje v sajenju solate in veselico.

MOZAIK P. RUPNIKA

Ob koncu svetoletnega srečanja znanstvenikov in univerz je papež Janez Pavel II. po maši 10. septembra v Rimu predal udeležencem mozaično ikono Marije - Sedeža Modrosti. Gre za umetnino p. Marka Rupnika, ki bo zdaj krožila po vseh celinah od univerze do univerze in s svojo simboliko opozarjala na globoko teološko sporočilo, obenem pa dvigala slovensko ime v svetu.

DOM

Pri beneškem verskem in kulturnem listu Dom je po daljšem obdobju negotovosti o nadaljnji usodi prišlo do vidnih novosti. Novi odgovorni urednik je Ferruccio Clavora, predsednik Zadruga Dom pa je Giampaolo Gorjup. Oba sta laika.

POSEBNO SODIŠČE

V zadnji številki revije Deželnega zavoda za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini Qualestoria, ki izhaja v Trstu, nosi pa št. 2 letnika 1999, je tudi podrobna razprava arhivista iz Državnega arhiva v Rimu Augusta Pompea o usmrtnih obsojencev pred Posebnim sodiščem za zaščito države v rimskem Forte Bravetta v letih 1939-43. V tistih letih so ustrelili 35 ljudi, od tega sta bila dva Hrvata, 18 pa je bilo italijanskih državljanov iz pokrajin Trst, Gorica, Pulj in Reka, večinoma Slovencev in Hrvatov.

JOŽE GOSTIČ

S slavnostnim koncertom v Ljubljani in odkritjem doprsnega kipa na Homcu pri Radomljah so se 16. septembra končale slovesnosti ob 100-letnici rojstva opernega pevca, tenorista Jožeta Gostiča, ki je bil 26 let prvak zagrebške opere. Že 4. marca so mu v Zagrebu odkrili spominsko ploščo.

35. SEMINAR ZA ŠOLNIKE

V Trstu se je 4. septembra začel 35. seminar za slovenske šolnike v Italiji. Udeležence so pozdravili slovenski šolski minister Lovro Šturm, deželni šolski skrbnik Ennio Flaminio, tržaški šolski skrbnik Nicola Lenoci, voditeljica seminarja, inšpektorica pri deželnem šolskem uradu Lučka Barej Križman in pedagoška svetovalka za slovenske šole Andreja Duhovnik Antoni, ki je pripravila seminar, medtem ko je slovenska generalna konzulka v Trstu Jadranka Šturm Kocjan priredila sprejem. Slavnostno predavanje je Marko Stabej posvetil slovenskemu jeziku med intimnim in javnim. Glasbeno točko so izvedli dijaki Centra za glasbeno vzgojo iz Kopra.

15. VILENICA

Od 6. do 9. septembra je bilo na Sežanskem na vrsti mednarodno pisateljsko srečanje za nagrado Vilenica. Letos so jo podelili Hrvatstvu Slavku Mihaliću. Posebno pozornost so posvetili opusu Daneta Zajca in pa slovaški književnosti. Na sporedu je bilo tudi prvo srečanje urednikov kulturnih prilog evropskih časnikov.

KULTURNE VESTI IZ ARGENTINE

O prihodnosti naroda v Evropski zvezi je 22. julija predaval za Slovensko kulturno akcijo v Slovenski hiši v Buenos Airesu duhovnik Andrej Poznič, ki je zrasel v slovenski skupnosti v Argentini, od semeniških let živi v Sloveniji, 1. junija pa je doktoriral iz moralne teologije na Alfonsiani v Rimu. Zdaj je prevzel odgovornost za pastoralo mladih v ljubljanski nadškofiji.

Dne 29. julija pa je SKA priredila pevski koncert treh bratov in sester Fink: Bernarde, Veronike in Marka. Pri klavirju jih je spremljal Ivan Vombergar.

Mešani pevski zbor San Justo je izdal novo zgoščenko z naslovom Koncert v Slovenski filharmoniji s posnetki z gostovanja v Ljubljani, ko je izvedel tudi Miso criollo.

BEVKOV JUBILEJ

V rojstni Zakojci so se spomnili 110. obletnice rojstva pisatelja Francea Bevka. O njem je govoril pisatelj Saša Vuga, kulturnemu sporedu pa so dali naslov Pastirci ob kresu in plesu.

Vlastja se je tiho poslovil

Ivo Jevnikar

Na svojem domu v Ljubljani je 11. septembra mirno zaspal veliki prijatelj Mladike in primorskih ljudi, človek številnih poklicev, umetniška duša, iskreni domoljub Vladimir Simončič, znan predvsem po imenu Vlastja, ki ga je uveljavil kot fotoreporter in umetniški fotograf.

Zadnje dve leti je bolezen načela njegovo živahno in bistro naravo, še poudarila pa je plemenite poteze njegovega značaja - ljubeznivost, potrpežljivost, dostojanstvo. Pogrebni obred v cerkvi na Trati in na pokopališču v Gorenji vasi, kjer si je z ženo Hani uredil prijetno hišico sredi ljubljenskih sinic, cvetov, drevja in prijaznih ljudi, je 14. septembra pokazal njegovo priljubljenost in visoko spoštovanje domačih ter mednarodnih fotografskih strokovnih krogov.

Vlastja se je sicer rodil v Gorici 11. junija 1911, vendar je prva leta preživel v Trstu, od koder so italijanske oblasti leta 1919 njegovo petčlansko družino izgnale, da je poldrugo leto živela v živinskem železniškem vozu na slepem tiru v Ljubljani. Čeprav starši niso bili Primorci, je svoje srce za vedno navezal na zatirane brate na zaho-

du. Ko ga kljub nadarjenosti niso sprejeli na beograjsko umetniško akademijo, se je odločil za vojaški poklic. Odlično je opravil vojaško akademijo v Beogradu in kot podporočnik nastopil leta 1932 v 40. Triglavskem pešpolku v Ljubljani.

Leta 1937 je v glavnem generalštabu opravil obveščevalni tečaj, navidez slekel uniformo in delal na "fronti brez orožja" proti nakanam fašistične Italije in nacistične Nemčije najprej v obveščevalnem centru v Ljubljani, leta 1939 pa je kot kapetan osnoval center na Jesenicah. V tistih letih je sodeloval s tigrovci in brez vednosti nadrejenih stopil v trojko, ki je opravljala tudi propagandne in sabotažne akcije.

Med vojno se je večkrat srečal s smrtjo: ob nemškem bombardiranju Novega mesta 11. aprila 1941; ko so ga kot skrivača 2. marca 1942 ujeli Italijani, pri čemer je bil tako ranjen, da je ostal v ljubljanski bolnišnici do januarja 1944; ko je kot aktivist OF spet bežal, in sicer v Trst, od tam pa maja v Milan, kjer je sodeloval z garibaldinci, 27. aprila 1945 pa se je, spet hudo ranjen, čudežno rešil izpred eksekucijskega voda črnih brigad.

Po vojni je nekaj časa delal v jugoslovanskem predstavništvu v Italiji, v Beogradu pa je odklonil povratek v vojsko. To ga je drago stalo, saj je ostal do konca režima črno zapisan, v letih 1949-50 pa je bil pol leta v udbovski samici v Ljubljani, obtožen vohunjenja za Angleže. Po teh doživetjih ga je moral pozdraviti psihiater.

Po vojni najprej ni dobil službe, iz Akademije za upodabljanje umetnosti v Ljubljani so ga vrgli pol leta po vpisu. Nato je delal kot

Avtoportret z ogljem, ki ga je Vlastja Simončič narisal, ko se je vrnil iz ječe leta 1950.

fotoreporter pri Slovenskem poročevalcu, Tovarišu in drugih listih, po letu 1957 pa se je posvetil umetniški fotografiji, poučevanju otrok in študentov v fotografiji, medicinski fotografski, filmski in televizijski dokumentaciji, gledališki fotodokumentaciji, tako da je v muzejih na desetisoče njegovih posnetkov. Doživljal je številne neprijetnosti, a tudi mednarodna priznanja. Njegova metoda "fotografiranja brez aparata", s katero je vzgajal otroke, je mednarodno znana in popisana kot "slovenski model". Z veseljem jo je leta 1985 predstavil še v Trstu, kjer je tudi predaval in kjer je Mladiki ponudil celo vrsto odličnih fotografij za naslovnice in praznične priložnosti.

Umetniško naravo je Vlastja izražal ne le v slikarstvu in fotografiji, temveč tudi v poeziji in proznih zapisih. Nekaj jih je objavil tudi v naši reviji. S pomočjo žene, ki ga je vedno podpirala in je tudi sama tankočutna fotografinja, je v Gorenji vasi pred leti postavil muzej fotografije.

Fotoavtoportret s siničkama, za katerega je Vlastja Simončič predlagal napis: "Narava mi je odkrila mnoge skrivnosti!"

“... raje sem nesrečen kot majhen ...”

(G. Leopardi v pismu očetu Monaldu julija 1819)

Oba velika, a nesrečna

Iva Ferianis

Tik pred izidom je prevod Leopardijevih pesmi v slovenščini, ki ga je pripravila knjižničarka in prevajalka Marta Filli

Med velikimi italijanskimi pesniki je Giacomo Leopardi, poleg Danteja, prav gotovo najbolj priljubljen, saj vsakdo čuti poleg tega, da spoštuje in občuduje njegovo široko znanje, njegovo predanost filozofiji in literaturi in vzvišeno pesniško izpoved, tudi to, da je njegova življenjska zgodba, ki jo je pesnik sam tako pozorno preučil in ocenil, v resnici zgodba o vsečloveških usodah in je kot taka vsesplošnega značaja, kot je univerzalna tudi njegova poezija. Njegova drama, ki temelji na osamljenosti, njegovo globoko počutje nesrečnosti, njegova razočaranja in varljiva upanja so prav tako drama in sla po radostih ter upanjih vsakogar izmed nas. Po priljubljenosti ga lahko vzporejamo z znanim slovenskim pesnikom Simonom Gregorčičem, med primorskimi ljudmi najbolj ljudskim in ljubljnim, saj se je znal najbolj približati tesnobam, težnjam in trpljenju svojega naroda. Vseskozi je skušal tolažiti nesrečne, čeprav je bil sam ves prežet z nemirom in prepričan, da mu je nesreča usojena.

To pa ni edino, zaradi česar lahko povezujemo oba pesnika, nasprotno, med obema je lahko zaznati podobnosti, analogijo idej in sorodnost čustvovanja.

Upam si celo trditi, da se te pokažejo same od sebe in opozarjajo nase.

Celo eden najbolj znanih preučevalcev Gregorčiča, Koblar, avtor obsežne literarnozgodovinske monografije o pesniku, ki je izšla v Ljubljani leta 1962, je trdil, ko je pisal o študiju, ki ga je Simon imel tako rad, in o njegovem nagnjenju do klasične in nemške literature, ki ju je imel najrajši, ter o njegovi razvojni poti do kulturnika in pesnika, da bi mu bil med pesniki lahko le Leopardi soroden po rahločutnosti, čeprav ni dokazov, da bi bil slovenski pesnik poznal njegova dela.

Ta ugotovitev, da sorodnost med obema je, nas privede do bistva tega razmišljanja, saj sta oba pesnika prišla prav zaradi svoje globoke duhovne rahločutnosti do poznanih pesimističnih dognanj, ki ju družita, do istega eksistenčnega razočaranja in do tistega neodpravljlivega občutka nesrečnosti, ki ju je vseskozi spremljal. Lahko bi se tu vprašali, kako je mogoče iskati podobnosti in postavljati enega poleg drugega dva avtorja, ki sta živela iz zgodovinskega, etičnega, političnega, pa tudi kulturno socialnega vidika v tako med seboj različnih okoljih.

Recanati - palača Leopardi. Pesnikova rojstna soba.

Recanati - palača Leopardi. Pesnikova soba.

In res, na eni strani Leopardi, rojen v Recanatiju, takrat v papeški državi, v stari plemiški družini, tako zelo klerikalni, da bi ga bili starši želeli usmeriti v duhovniški poklic, istočasno pa z nezanimljivimi kulturnimi ambicijami vsaj s strani očeta, strastno zaljubljenega v knjige in učenost. Dokaz za to je znana domača knjižnica, *“radost in skrb”* prezgodaj dozorelega prvorojenca Giacomina, ki je v njej *“preživel sedem let norega in silovitega študiranja”*. Na drugi strani Simon Gregorčič, rojen na Vrhnem, mali gorski vasi na najbolj zahodnem delu Slovenije, ki je takrat pripadala habsburškemu cesarstvu, v zelo preprosti kmečki družini. Ta bi ga nikdar ne bila poslala študirat, če se nekega dne oče ne bi bil vdal vztrajnim priporočilom domačega župnika, njegovega sorodnika, ki je takoj začutil v brezskrbnem pastirčku precejšnje intelektualne sposobnosti in močno nagnjenje do učenja. Tako so dečka poslali v Gorico, kjer je najprej obiskoval ljudsko šolo, nato gimnazijo, potem pa so ga sprejeli, v veliko olajšanje družine, v tamkajšnje semenišče, iz katerega je leta 1867 odšel v duhovniškem oblačilu, a brez pravega nagnjenja do duhovništva.

Jasno je torej, da so med pesnikoma znatne razlike, vendar pa je bil obema skupen globoko ukoreninjen pesimizem in tudi vzrok za njegov nastanek. Pesimizem, vsem tako znan, da je že skoraj pregovoren. Kritičnik in filozof Benedetto Croce je označil Leopardijevo nesrečno bivanje kot *“zadušeno življenje”*, njega samega kot *“izključenega iz življenja”*, njegov svojski pesimizem pa kot *“leopardijanski”*. Ti znani izrazi, skovani za pesnika iz

Recanatija, se skoraj v vsem prilagajajo tudi slovenskemu pesniku, saj je tudi zanj bilo srečanje z resničnostjo, ki ga je obkrožala, tako težko in polno razočaranja. Ob tisto resničnost so se zaletavale in se ob njej razbijale vse njegove mladostne sanje o svobodi, o domovini, o ljubezni in vse njegovo hrepenenje po življenju oziroma njegova nezadržna želja, da bi mogel živeti delovno, a svobodno. Seveda je mladi slovenski pesnik naletel na svoji poti na hudo zapreko, ki je onemogočala uresničitev nekaterih njegovih najmočnejših teženj. To je bil vsekakor njegov duhovniški stan. Te ovire Leopardi ni imel, vseeno pa velja za oba izraz *“zadušeno življenje”*, torej neizpolnjeno, kakršno je živelo v njunih sanjah. Te so usodno in sproti uničevali naključni vzroki, kot so zaprtost in nekakšen egoizem v družini, gospodarske težave, in zaostalost okolja, ki jima so onemogočali vsakršen stik s kulturnim življenjem tistega časa, poleg tega pa tudi tisto temeljno protislovje, ki sta ga prav kmalu začutila in spoznala v vsej njegovi resnosti. Iluzije, da uporabim Leopardijevo poimenovanje, ki jih v človeku vzbudi narava, to so ljubezen, domovina, svoboda, čednost, slava in sreča, te iluzije prav ona sama, narava, naredi nedosegljive zaradi meja, ki jih določijo človeštvu, in to so starost, bolezen, smrt, majhnost in nepopolnost sveta.

Podzavestno pa si še želimo slepiti se in se vdajati silovitosti *“dragih vzgibov srca”*, potem pa se znajdemo pred ledeno mrzlimi dognanji razuma, ki nas z vso silo privedejo do tragične usode človeškega življenja, do zanikanja istega, celo do večnega ničla.

Zaradi vseh teh protislovij, ki so v človeškem bivanju, se je Leopardi čutil notranje raztrganega. Bivanje je že samo po sebi nedoumljiva in strašna skrivnost zaradi svojega neizogibnega konca - ničla. Istočasno pa je za človeka tudi nenehno iskanje sreče, saj nosi v sebi prirojeno željo po njej, mu je pa, žal, tudi neizprosno usojeno, da je nikdar in nikakor ne doseže. Vse, kar narava človeku dopusti, je trenutno prenehanje bolečine in v istem trenutku prav tako kratek občutek ugodja. Tej najvišji in nedoumljivi zakonitosti našega bivanja se moramo pokoriti. To neizprosno zakonitost postavlja sama zlonosna narava, ki nam sicer dopušča iluzijo - prevaro kot edino sredstvo obrambe pred njeno neizprosnostjo, daje pa nam tudi razum kot usoden dar, ker ta človeku dovoljuje, da spozna vso svojo revščino in vso svojo nemoč.

Tudi v Simonu Gregorčiču najdemo notranjo raztrganost in zmedo, ki sta osnova za njegovo nesrečnost. Muči ga navzkrižje med ideali in resničnostjo, med tem, da je razumsko bitje, ki izbira prav z razumom smernice za življenje, istočasno pa je pesnik, ki snuje življenje z duhom in s čustvi. In v njem nastane boleče trenje med človekom in med pesnikom, med duhovnostjo in dušo, med razumom in med srcem, in vse to ga dokončno oroopa ne le tiste sreče, ki jo je občutil v otroštvu ob preprostem življenju, pač pa tudi vse vedrine v duši, ki jo nenehoma težijo žalostne misli in skrbi.

Obema pesnikoma, ki sta se dokopala do tako žalostne podobe resničnosti, pa niso bile zaprte vse poti. Njun pesimizem ni ostal le neplodno zanikanje vsega, saj je bila prav poezija tista, ki je žalostni duši dajala tolažbo, zato sta jo ljubila in je za njiju bila prava, čeprav le trenutna, doživeta sreča.

Pesnjenje je za slovenskega pesnika bilo vzvišeno opravilo in svet je bil zanj prostor poezije, pa tudi boj, ki ga je bojeval v bran svoji pesmi, je bil zanj prav tako svet.

Tudi pesnik iz Recanati je čutil, da je poezija radost za dušo in edina uteha za zlo, ker živiš. Dne 30. novembra 1828. leta je zapisal: "Sreča me je obdajala, ko sem ustvarjal, in to je bil najlepši čas mojega življenja, za katerega bi želel, da se nadaljuje, vse dokler živim."

Gregorčič je leta 1892 pisal Ivanu Veselu, da mu je geslo pri izvornem delu in prevodih:

*Čim naravneje,
tem verjetneje,
tem prijetneje,
tem veljavneje.*

Na ta način sta se Leopardi in Gregorčič vključila v strujo, ki je povsem romantično obarvana, čeprav sta ohranila posebno ljubezen do klasičnih avtorjev, vpliv katerih se prav dobro čuti v njunih delih. Vemo namreč, da se je pesnik iz Recanati že v otroških letih ves predal učenju klasičnih jezikov in kasneje tudi študiju in prevajanju klasičnih del iz originala. Prepričan je bil, da je doba klasike srečen in nepokvarjen, prvobiten čas neposrednega stika človeka z naravo.

Tudi za Simona Gregorčiča so bili klasiki najpomembnejši že v letih, ko je bil v semenišču in se je njegova osebnost šele oblikovala. O tem je profesor Koblar, njegov biograf, pisal kasneje, o trenutku, ko se je pesniku zaradi zelo slabega zdravja v razočarano in globoko ranjeno dušo vsilila misel, da bi zapustil duhovniški stan, se preselil na Dunaj in se posvetil humanističnemu študiju na tamkajšnji univerzi.

"Takrat, leta 1878," piše Koblar, "se je Gregorčič, kolikor mu je dovoljevala služba, oklenil študija klasičnih jezikov, obenem se skušal podrediti razmeram in vsem ozirom na duhovniški stan." Kasneje pa: "Po hudih bojih in premišljevanju se je končno odločil, da študijskim načrtom da slovo in se uživi v svojo usodo." Prijatelju in rojaku Gruntarju piše: "V Beč ne pojdem, ostanem doma, spoznavam dan na dan bolje, da nesem za svet in da svet ni zame - najbolje, da sva ločena... Poleg tega se bojim, da to, kar bi mi imel dati in pokazati svet, bi nikakor ne povzdignilo potertih moči, - marveč bi vžalilo in poterilo serce. Še to malo, kar mi znano o svetu - mi je preveč! Klasike hočem pa vendar tudi v naprej prebirati, da se kaj naučim in da si s poštnim poslom odganjam sitne muhe." Te besede jasno izražajo duševno stanje nesrečnega štiriintridesetletnega pesnika, ki v številnih najbolj znanih pesmih, pravih izlivih ču-

Recanati - palača Leopardi in trgnane Leopardijeve pesmi "Sobota na vasi".

stev, razodeva ljubezen do domovine, do narave, do svojega ljudstva pa tudi hrepenenje po vsem, kar je daleč od njega, ker je zanj izgubljeno, še posebno po "izgubljenem raju". Gregorčič lepo izrazi v svoji pesmi "Pastir" trpko željo po vsem, kar je že preteklost in se nikdar več ne bo vrnilo:

...

*Željno, kakor ded naš izgubljeni raj,
jaz gledam na trate planinske,
solzeč se oziram na mesta nazaj,
kjer sanjal sem sanje detinske.*

(Glej: Leopardi - *Mesecu*. Pesnik strmi vanj s solznimi očmi.)

In spet Gregorčič:

...

*Bridkosti in boli tam nisem poznal,
pijoč le sladkost, i sem rasel; -
da bil bi pač vedno tam gori ostal
in črede očetove pasel!*

*A vrgla usoda nemila me je
od doma že v rosni mladosti
in s kupo modrosti pojila me je,
še bolj me je s kupo bridkosti.*

Leopardi - *Poslednji Sapfin spev*:

*... Ko mojega otroštva so izgubila se slepila
in sanje nič več ni Jupiter na mene izlival
iz vrča skopega, sladkega opoja.
Najlepši dan življenja prvi se utrne.*

...

Še naprej Gregorčič:

...

*Onémel je petja veselega glas,
srcé mi teró bolečine;
zakaj sem zapustil te, rojstna vas,
zakaj sem vas pustil, planine!*

Ni torej samo hrepenenje in tolažba po "izgubljenem raju", pač pa tudi trpka ugotovitev, da mu obogatitev znanja, ki ga je oropala brezskrbnosti v preprostem in prvobitnem življenju, ni prinesla zadoščenja. Treba pa je dodati, da je pesnik razširil pojem "izgubljenega raja", seveda v povsem etičnem smislu, na vse človeštvo, ki obupano ječi pod težo izvirnega greha in ne ve, da se iz tega stanja lahko tudi dvigne.

...

*Nespametno ljudstvo, čemu - li tvoj stok?
Na delo! Ne nosi mi križema rok!
Povrni se samo v prvotnost nazaj,
in našlo povsodi prvotni boš raj!*

Motiv "izgubljenega raja" je prisoten tudi v Leopardijevih spevih. Pesnik je žalosten, ko se po treh letih odsotnosti vrne v "rojstno vas" in v njem tiho vstajajo spomini na izgubljeno mladost, ki jo kraji otroštva spet oživijo z sanjami, z iluzijami in z najdražjimi upi:

...

*Ob vsaki stvari, ki jo tu gledam ali slišim,
se podoba vrne mi v zavest in hrepenenje milo
[v meni vztrepeta.*

...

*Le kdo pozabi naj brez vzdihov porajajočo
[se mladost,
preljube in čarobne dni, ko prvokrat nasmehnejo
se deklince osuplemu fantiču?
Kot za stavo vse okoli njega se smeji, zavist molči,
še speča, skoraj dobrohotna...
Minljivi dnevi, kot blisk so se izgubili! Kdo ne
[zaveda se
nesreče svoje, ko ta bežeči čas je že minil,
[ko čas prijeten,
ko mladost, oh, mladost je že usahnila?*

...

Tako Leopardi v spevu "Spominjanja". In še enkrat Gregorčič v znani liriki "Nazaj v planinski raj!":

...

*Glej ta dolinski svet,
te zlate vinske griče,
te nič, te nič ne miče
njih južni sad in cvet?
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!*

*In to ti nič ni mar,
da dragi srčno vdani
ti kličejo: "Ostani,
Nikar od tod, nikar!"
Zakaj nazaj?
Nev prašajte zakaj!*

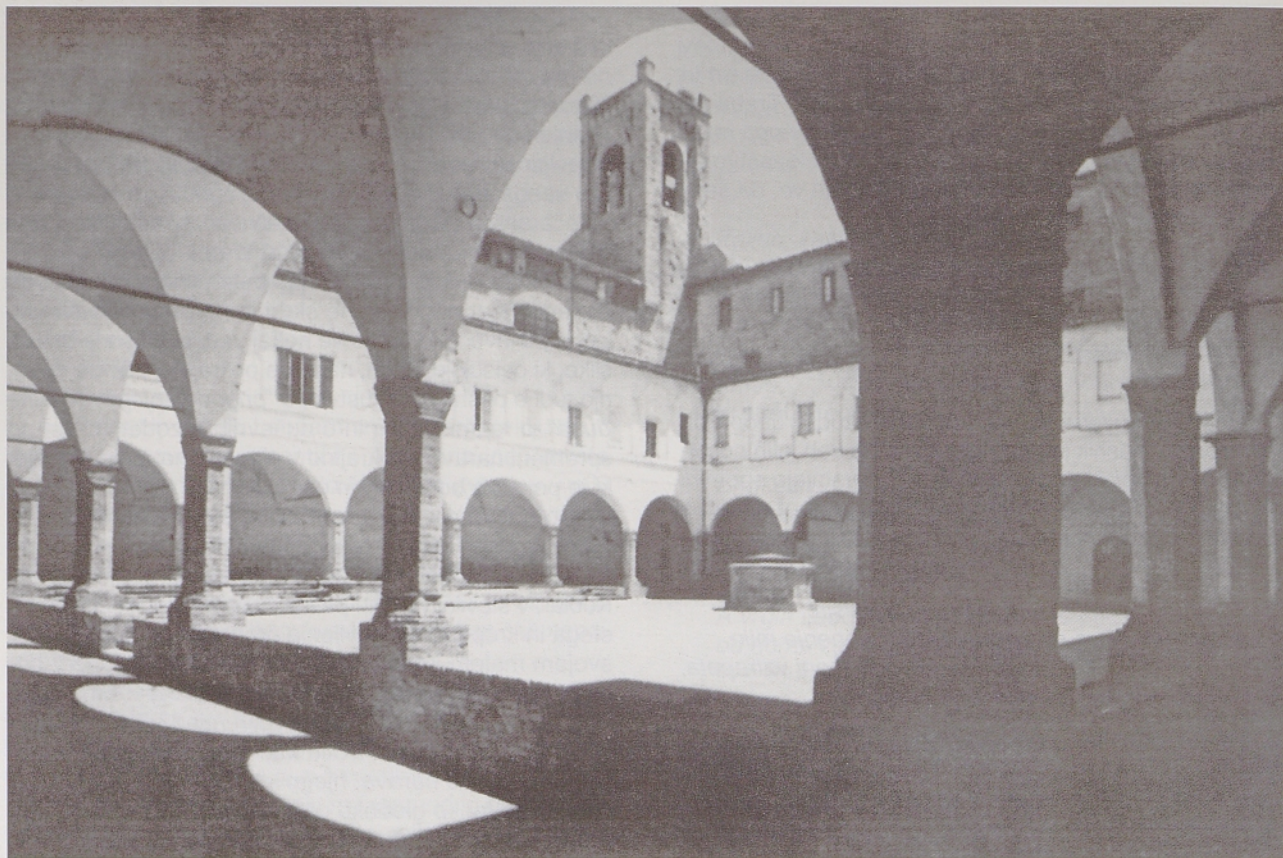
*O, zlatih dni spomin
me vleče na planine,
po njih srcé mi gine,
saj jaz planin sem sin!
Tedaj nazaj,
nazaj v planinski raj!*

Nekaj teh verzov, prežetih z bridkim obžalovanjem in s tako milo otožnostjo, je vzeti iz pesmi "Nazaj v planinski raj" Simona Gregorčiča, ostali pa so iz speva "Spominjanja", ki je brez dvoma vrhunec Leopardijevega pesnjenja "Idil". Pesnik sam je izbral ta izraz za pesmi, objavljene v času od leta 1825 do 1826. V njih je v središču vsega pesnikova notranjost z zgodbo, s sanjami, z razočaranji in z občutkom nesrečnosti. Izraz "idila" izvira iz klasike. Pri starih Grkih je to kratek spis, ki opisuje bukolično življenje in povečuje brezskrbnost kmečkega življenja, kjer ni nikakršne skrbi in ne pretiranih strasti. Leopardijeve idile pa so še nekaj več, saj niso le bežne slike, ki opisujejo blage, naravne pokrajine, pač pa govorijo tudi o pesnikovih čustvih, o "prigodah njegove lastne duše", o razmišljanjih in o duševnih razodetjih. Vse to spremeni naravno pokrajino v njegovo notranje videnje, ki je pogosto bolj trpko in ostrejšo.

Pomembna motiva te poetike sta "brezmejnost" in "spominjanje" in prav ta dva nas ponovno privedeta do slovenskega pesnika. Tudi on namreč izraža, kot pravi Koblar, v številnih svojih pesmih posebno ljubezen do čistega in krepostnega življenja preprostih ljudi, ki živijo v svojem malem kmečkem svetu, v radosti pa tudi v bolestiti. Jasno je, da je pesnik nosil vseskozi v sebi, neizbrisno vtisnjeno v duši, sled svojih mladih let. Iz njegovih lirskih pesmi pa je čutiti tudi močno prisotnost njegove občutljive narave, njegove ganjenosti in tistih čustev, ki so lahko globoko občudovanje in nagnjenje do naravnih lepot nasproti izumetničenosti sodobne stvarnosti, prav lahko pa so tudi bridko sočustvovanje z nekom, ki je razočaran, ker mu je bila tista lepota odzeta s silo in mu zato ni dano, da bi jo užival. Ponovno torej vzniknejo tista ostrina nasprotja, ki so v človeškem življenju in v naravi. Lepoti narave, njeni preprostosti, izvirnosti in naivnosti stojijo nasproti njena veličina, vse uničujoča sila in moč. V svojem "planinskem raju" je pesnik gledal neskončno sinjino neba in v zvezdnatih nočeh čar molčeče prisotnosti ozvezdij, bil pa je tudi priča strahotno besnečih neurij ter uničujoče, neustavljive sile naraslih voda. Njegovemu zamaknjenemu pogledu so se ponujala sončna pobočja z zelenino pašnikov in gozdov, kakor tudi preteče stene veličastne gore, od katere se je odbijal in izgubljal v nedoumljivost samotnih daljav odmev živalskih zvončkov in meketanja drobnice.

Vse, kar je mladi pastirček tako globoko doživljal v neponovljivih, občutljivih letih rosne mladosti, je kasneje oživelo v znanih pesmih, kot sta "Na bregu" in "O nevihti", in tudi v njiju se podoba narave umakne podobni notranjega razpoloženja. Najbolj znana med njegovimi pesmimi, in ne brez vzroka, je "Človeka nikar", pa ne le zaradi sovražne, uničujoče kritike škofa Mahničarja, ki je avtorja obsodil panteizma in omahljive, šibke vere, niti ne, ker vsesplošno velja za "manifest" Gregorčičevega pesimizma, pač pa in predvsem, ker iz nje veje zavest neskončne veličine veselja in večnosti, ki oba premagujeta minevanje časa in krhkost človeka, ki pa se je vključ vsemu drznil povzpeti visoko navzgor do Vsemogočnega, kateremu je izročil svojo ponižno prošnjo, prežeto z obupom. Bistvo pesmi "Človeka nikar" je torej zavest o

Recanati - stolp "osamljenega vrabca".

neskončnosti, ki jo je pesnik zaslutil globoko v sebi prav v končnosti človeškega življenja, vkljenjenega v nenehno, nikoli mirujoče ponavljanje rojstva, bivanja in smrti, pa v brezmejnem minevanju časa, nad katerim vlada večni zakon, ki določa, da se vse na svetu nekoč neha in potem zopet znova začne. Ta globoka zavest o brezmejnosti spada med tiste sorodnosti, ki sem jih omenila na začetku tega razmišljanja in ki povezujejo naša dva pesnika, čeprav je čustveno dožemanje, ki ju je privedlo do enakega spoznanja, bilo različno.

Leopardi jo je dosegel z domišljijo, s katero je mogel prestopiti živo mejo, ki je zanj pomenila človeštvu usojeno oviro, njemu pa je to bil beg iz trpke vsakdanjosti. Temu se je ves predal in dosegel potešitev ("*... in ljubo mi je toniti v tem morju.*"), kar ga je vsaj za kratek čas odvrnilo od boleče zavesti, da je nesrečen.

Gregorčič pa je prišel do enakega spoznanja, gnan od bolečine, ki mu je parala dušo, in od želje, da bi mogel odvrniti bolečino od vsakega človeka brez izjeme, od ljudi, ki jih je imel rad in jim je zato skušal pomagati z nasveti, z nauki in tudi s svojim posredovanjem: on, duhovnik in pesnik, ki je svojo prošnjo položil pred Stvarni-kov prestol.

V sebi je nosil mnogo človečnosti, bil je vedno pripravljen pomagati, predvsem ubogim, preganjanim ali žrtvam socialnih krivic. To je bila njegova najbolj izstopajoča lastnost poleg, seveda, ljubezni do domovine in čuta za prijateljstvo.

In tu začutimo zopet bližino s pesnikom iz Recanatijskega, v katerega spevu "*Brnistra*" najdemo isto neugnano hrepenenje, ki ne zadeva le njega kot osebo, pač pa vse človeštvo.

Oba pesnika najdeta v dramatični usodi trpljenja neko pobratenje in oba posredujeta ljudem sporočilo o solidarnosti v upanju, da je še mogoče ustvariti bolj človeški svet, ki naj temelji prav na sodelovanju, na trpljenju, na usmiljenju, na bratstvu in na medsebojni pomoči. Tako bi se ponovno potrdilo dostojanstvo človeka, ki se noče ukloniti usodi, pač pa zoperstavi vsesplošni samogibnosti in slepim zakonom svojo plemenito duhovnost in svoj svet svobodnih, ljubečih čustev.

Torej, da se povrnem k pesimizmu, ki je bil nekakšna rdeča nit, ki se je vseskozi vila skozi to študijo, zdaj lahko začutimo v njem junaštvo in močatost, ki temeljita na prepričanju obeh pesnikov, da je človek poklican za višje življenje v skladu z veličino duha. In tako kot na eni strani pesnika naprošata poezijo, da jima s pomočjo spomina vrne sanje o mladosti in tisti neskončni vzlet idealov, prav tako pozabljata pred lepoto mesečne pokrajine ali narave, ki je v pravem trenutku spet vzcvetela, na nenehno spreminjanje snovi, in le tako si moreta zamisliti združitev s harmonijo v svetu in z neskončnostjo, kar predstavlja čisti let sreči naproti.

Vir:

France Koblar: *Simon Gregorčič, njegov čas, življenje in delo*. Ljubljana, Slovenska matica 1962.

knjige

Viktor Papež: Kristjan in njegove temeljne pravice v Cerkvi

V zbirki Sinodi naproti, ki jo pod uredništvom Mirana Špeliča OFM izdaja mala ljubljanska založba Brat Frančišek, je izšla publikacija **Kristjan in njegove temeljne pravice v Cerkvi** frančiškana dr. Viktorja Papeža. Dr. Viktor Papež je profesor cerkvenega prava na eni od papeških univerz v Rimu in je, kot sam pravi v Uvodu v publikacijo, o kristjanu in njegovih pravicah pred leti napisal vrsto tematsko obarvanih sestavkov, ki jih je verski tednik Družina leta 1996 objavila v prvih štirinajstih številkah. "Ker je bilo zanimanje za te članke precejšnje, sem nekatere dopolnil in jih objavljam v knjižni obliki," dodaja avtor v omenjenem Uvodu.

A naj navedemo začetno misel iz samega Uvoda: "Današnja družba in posamezniki so zelo občutljivi za temeljne človekove pravice, ki izhajajo iz njegove narave in dostojanstva (...). Tudi v Cerkvi se je z drugim vatican-skim cerkvenim zborom odprlo široko področje osnovnih pravic vernikov, ki so utemeljene v kristjanu kot človeku in kot krščencu in imajo zato posebno vsebino..."

Te pravice avtor razčleni v 21 krajših poglavjih, v jasnem in prikupnem stilu. Ne bomo navedli prav vseh. Ustavili se bomo samo pri nekaterih.

Kot 2. poglavje se predstavlja **Pravica do širjenja evangelija**. Med posebne oblike uresničevanja pravice do oznanjevanja blagovesti spada tudi "pridiganje". Bralca tukaj utegne privabiti odstavek, ki zadeva pravico laika, da govori v Cerkvi. Avtor navaja kanon 766, ki določa takole: "V cerkvi ali kapeli je mogoče dovoliti pridiganje laikom, če je to v določenih okoliščinah potrebno ali v posameznih primerih koristno v skladu s predpisi škofovske konference." Vendar pa laiki ne morejo imeti t.i. "homilije", se pravi pridige med mašo, ker je ta oblika označevanja sestavni del bogoslužja, pripada hierarhičnemu duhovništvu in je zato pridržana samo duhovniku in

diakonu. Slovenska škofovska konferenca pa omenjeno pravico takole konkretizira. "V cerkvi ali kapeli lahko skrbno pripravljenim laikom za posamezne primere (posebne skupine vernikov, v primeru duhovnikove bolezn, zaradi starosti ali neznanja jezika udeležencev bogoslužja ipd.) dovoli takšen duhovni nagovor župnik ali rektor cerkve..." Toda tudi slovenska škofovska konferenca pridržuje homilijo duhovniku ali diakonu.

Kot 3. poglavje je v knjigi predstavljena **Pravica do lastnega mnenja**, iz katere lahko navedemo naslednje besede: "Kristjan ima neokrnjeno pravico, da posvečenim pastirjem odkrito, pogumno in spoštljivo razodene svoje potrebe, želje in pričakovanja, ki zadevajo predvsem njegovo duhovno življenje, pa tudi, kar zadeva vodstvo Cerkve..."

Sledijo **Pravica do zakramentov uvajanja v krščanstvo, Pravica do zakramenta spovedi** (a nič ni rečeno o splošni spovedi, o kateri se je razpravljalo v Sloveniji v času škofovanja dr. Grmiča) ter **Pravica do sklepanja cerkvenega zakona**. Avtor je v tem poglavju obširnejši, saj, da ga navedemo, "se v današnji družbi ne pojavljajo pomisleki samo o enosti in nerazveznosti zakonske skupnosti, temveč tudi o smislu zakonske ustanove kot take..." Avtor realistično navaja primere krščansko vzgojenih mladih ljudi, ki se imajo za verne, pa se odločijo za skupno življenje brez kakršnekoli oblike civilne ali cerkvene poroke. To poglavje je morda v knjigi najlepše in napisano najbolj občuteno.

Naj omenimo še kakšno drugo pravico, ki jo avtor priznava kristjanu. Recimo **Pravico darovati Cerkvi svoje premoženje, Pravico do lastnega duhovnega življenja, Pravico ustanavljati laiška združenja, Pravico do svobodnega raziskovanja, Pravico do dobrega imena, Pravico do svobodne izbire življenjskega stanu**.

Pri utemeljevanju svojih stališč se je avtor skliceval na cerkvene dokumente, navedene na koncu publikacije: v glavnem je šlo za odloke 2. vaticanskega koncila.

Knjižico je lektorirala Minka Kucclar, vinjete pa je prispeval Lucijan Bratuž.

A. R.

Joel Schmid: Apostol in filozof Sta se sveti Pavel in Seneka poznala?

Kdo je bil sveti Pavel, apostol narodov, pisec znamenitih apostolskih pisem, tako rekoč "leva" duša mladega krščanstva, kakor je bil Peter njegova "desna" duša, je znano vsakemu bralcu te rubrike. A samo kdor ima za sabo gimnazijo, najrajši klasično, bo vedel, kdo je bil Seneka. Zato besedo o njem. Seneka, s svojim polnim imenom Lucius Annaeus Seneca, velja za največjega rimskega filozofa, predstavnika poznega stoicizma, filozofije, ki je bila s svojo močno etično usmerjenostjo blizu krščanstvu. Usoda mu je dodelila kaj nehvaležno vlogo, da je postal vzgojitelj človeka, ki mu je ime Neron, ena najperversnejših figur v rimski zgodovini. Saj med žrtvami njegove krvave blaznosti nista bili samo njegova mati in njegova žena, ampak tudi njegov bivši vzgojitelj in pozneje minister - Seneka.

Seneka je zapustil za sabo manj pomemben literarni, a pomemben filozofski opus. Iz njega, na primer iz znamenitih **Pisem Luciliju**, govori duhovna in etična vzvišenost, da večkrat pomisliš na krščanskega avtorja. Žal poznavalec Senekovega življenja, na primer njegove vpletenosti v Nerono vo krvavo politiko, ostaja do te deklarirane etičnosti nekoliko rezerviran. Vendar takšna, kot je zapisana, spada med najvišje duhovne dokumente antične kulture. Pogansko dušo vidiš tukaj na pragu krščanstva, kolikor ni že v njem. Na primer s stavkom, ki bi ga lahko napisal krščanski svetnik: "**Res sacra miser**" - Revež je sveta stvar. Ali s stavkom: "Človek mora odpreti svojo vest bogovom".

Nič čudnega torej, če so se že v antiki začeli spraševati, ali ni prišlo do kakšnega posrednega ali celo neposrednega stika med velikim krščanskim apostolom in Neronom ministrom. Še več, med apokrifnimi spisi se je našlo štirinajst pisem, ki naj bi si jih bila Pavel in Seneka izmenjala. Je bilo to dopisovanje pristno ali gre za falzifikat? Zemljepisno sta si bila vsekakor blizu, morda nekaj sto me-

→

trov narazen - Pavel v zaporu, Seneka pa v cesarski palači. Literarnozgodovinska znanost pristnosti te korespondence ne priznava. Vendar še danes nekateri menijo, da ne smemo vnaprej izključiti možnosti nekega prijateljskega odnosa med obema velikima možema.

Do tega prepričanja je prišel tudi francoski romanopisec, kritik in poznavalec rimske zgodovine Joel Schmid. Potem ko je znotraj rimske tematike obdelal cesarja Konstantina in govornika Cicerona, je letos izdal pri pariški založbi Albin Michel knjigo **L'apotre et le philosophe - Apostol in filozof** s podnaslovom: **Sveti Pavel in Seneka - duhovno prijateljstvo**.

Kaj sta imela skupnega filozof, ki je odigral odločilno vlogo v rimskem cesarstvu, bil Neronov vzgojitelj in velik predstavnik stoicizma, ter apostol, ki je po svojem spreobrnjenju na poti v Damask l. 34 po Kristusu razširil blagovest po Sredozemlju?

Joel Schmid se je v svojem delu namenil orisati pot možnega, če že ne verjetnega prijateljstva, ki naj bi se bilo spletlo, med obema možema. Vzporedno je razgrnil njun življenjepis: Senekov od rojstva v španski Cordobi preko mladosti v Egiptu in politične kariere v Rimu in Pavlov od mladosti v Tarzu v Kilikiji do njegovih apostolskih poti in njegovega ujetništva v Rimu pod Neronom. Vzporedno je razgrnil tudi njuno duhovno pot, ko je primerjal Senekova **Pisma Luciliju** s Pavlovimi pismi raznim krščanskim skupnostim. Pri tem je odkril vrsto presunljivih analogij, ki naj bi dokazovale nedvomno duhovno konvergenco med poznim stoicizmom ter mladim krščanstvom.

Bralec s posebnim zanimanjem sledi analizi štirinajstih pisem, ki naj bi si jih bila izmenjala Pavel in Seneka. Hieronim in Avgustin sta verjela v njihovo pristnost, današnja znanost pa jo kot rečeno spodbija. Če je falzifikat, je vsekakor nadvse spreten - človek bi rekel kar preveč spreten - falzifikat.

Schmid je knjigo napisal iz velikega in intimnega poznavanja zgodovinske snovi, vendar ga je njegova umetniška nadarjenost (je namreč tudi avtor številnih romanov) zanesla, da je marsikje šel preko meje znanstvene previdnosti. Tako na primer tam, kjer pravi, da je Seneka gotovo zvedel za

Pavlov prihod v Rim. Vendar na koncu poudari, da zaradi vznemirljivih analogij ne bi bilo pametno sklepati, da se je Seneka na tihem spreobrnil ali da je bil celo pozoren bralec Pavlovih pisem in jih celo prepisoval.

Vsekakor knjiga, ki kaže na izredno visoko raven in klasično pregnetenost francoske kulture.

A. R.

Luisa Antoni: Oder, šola življenja, Operni pevec Danilo Merlak, Trst, Mladika 1999 - 47 str.

Zgodovina tržaških Slovencev je zabeležila vzpon marsikaterega umetnika, ki je na svojem področju zaslovel ne le v ožjem tržaškem krogu, temveč tudi v vseslovenskem in mednarodnem okolju: spomnimo se le skladatelja Marija Kogoja ter slikarjev Avgusta Černigoja in pred kratkim umrlega Lojzeta Spacala. V to središče pa je treba uvrstiti tudi ime slovitega opernega pevca Danila Merlaka, ki ga je sijajna kariera popeljala najprej v najpomembnejša jugoslovanska gledališča in nato v mnoge evropske operne hiše. Danilo Merlak je bil po rodu Škedenj in domače društvo se je lansko leto, ob dvajsetletnici njegove smrti, odločilo za poklon temu velikemu rojaku: muzikologinja Luisa Antoni je namreč zbrala in uredila podatke o Merlakovi glasbeni poti ter jih izdala pri tržaški založbi Mladika. Knjižica nosi naslov **Oder, šola življenja**: na skoraj petdesetih straneh sta orisana Merlakova življenjska pot in vzpon ter so zbrani podatki o Merlakovih nastopih. Brošuro odlikuje res bogato slikovno gradivo, ki ga je v glavnem dala na razpolago Merlakova družina.

Luisa Antoni je Merlakovo življenjsko pot razdelila na poglavja: vsako nosi po mestu, ki je dalo poseben pečat pevčevi usodi. V Merlakovem življenju so glavni mejniki bili Trst, Split, Maribor in Ljubljana. V Trstu se je Merlak rodil leta 1921 in sicer kot sedmi otrok kmečke družine. Rojstni Škedenj je bil takrat pravo slovensko kulturno središče, saj so se na škedenjskem domu Ivana Grbca shajali Marij Kogoj, skladatelja Breda Šček in Karol Pahor, pianistka Karmela Kosovel in mnogi drugi. Danilo Merlak

se je v Trstu izučil za mojstra mizarja, obenem pa študiral solopetje in si še zelo mlad ustvaril družino s pianistko Ano Cej. V zakonu sta se jima rodila dva otroka, prerano umrli sin Marjan in hčerka, priznana pianistka Neva Merlak. Po tržaškem debiju se je začelo obdobje Merlakovega sodelovanja z dirigentom Mirkom Policem, kasnejšim direktorjem ljubljanske Opere. Polic je Merlaku svetoval, naj sprejme angažma v splitskem opernem gledališču: to je pomenilo začetek vzpona, čeprav sta to obdobje zaznamovala tudi velika revščina in pomanjkanje. Večjo slavo je Merlak doživel v Mariboru, posebno z nastopom v Mozartovi operi **Beg iz seraja** ter z vlogo Mefista v Gounodovem **Faustu**. Pravi sloves pa si je Merlak pridobil v ljubljanski Operi, kjer je ostal od leta 1952 vse do smrti. Luisa Antoni je zbrala naslove vseh oper, v katerih je Merlak nastopil v svoji dolgi karieri v Ljubljani, ter jih obogatila z originalnimi slikami najuspešnejših postavitev, med katerimi velja omeniti Borodinovega **Kneza Igorja** in Massenetovega **Don Kihota**, s katerim je Merlak nastopil ob svoji 25. letnici umetniškega delovanja.

Z ljubljansko Opero je Merlak pogosto šel na gostovanja in pel, med drugim, tudi v Trstu. Kot zanimivost je Luisa Antoni omenila tudi posebno vlogo, ki jo je glasbena dejavnost lahko imela v težkih časih fašizma in ki je presegla meje umetnosti: zabeležila je namreč dve prejšnji gostovanji ljubljanske Opere v Trstu, in sicer leta 1937 in 1939; fašistični veljaki so takrat želeli napolniti gledališče le z italijansko publiko, slovenska mladina pa je po ovinkih pokupila večje število vstopnic in jih razdelila med slovenskimi skupinami. Operna predstava je s tem seveda dosegla meje čistega umetniškega doživetja.

Brošura Luise Antoni je zaslužno priznanje velikemu slovenskemu opernemu pevcu Danilu Merlaku, ki je dosegel sam vrh v solopetju, a ob tem ostal vedno vezan na svoj rodni kraj. Ne gre pa pozabiti, da knjižica o Merlaku sodi v sklop hvalevrednih pobud škedenjske skupnosti, ki je dve leti od tega že počastila drugo veliko operno pevko, ravno tako Škedenjko, in sicer Ksenijo Vidali.

Neva Zaghet

- Zakaj te ni bilo včeraj v šolo?
- Dobili smo novega družinskega člana.
- Kaj pa, sestrico ali bratca?
- Očka.

-o-

- Slišala sem, da je vaš mož v bolnišnici. Kaj pa mu je?
- Nekaj je imel na kolenih.
- Pa menda ne kakšen tur ali kaj podobnega?
- Ne, tajnico.

- Pet zidarjev dela v stavbi, pet jih sedi v bifeju.
- Zakaj tistih pet ne zida?
- Oni ne zidajo, oni za nami popravljajo.

-o-

- Na svetu je veliko lepših stvari, kot je denar.
- Res je, samo če ne bi toliko stale!

listnica uprave

DAROV V TISKOVNI SKLAD

- Bertolini, Mossa - 20.000 lir;
- Ivanka Zavadlav, Gorica - 10.000 lir;
- Floriano Ukmar, Trst - 40.000 lir;
- Edoardo Germani, Trst - 60.000 lir;
- Valentin Frančeski, Izola, Slovenija - 30.000 lir;
- Anda Peterlin, Kamnik, Slovenija - 10.000 lir;
- Vinko Levstik, Gorica - 100.000 lir;
- Marija Rus, Ljubljana, Slovenija, 10.000 lir.

Vsem prisrčna hvala!

Hiša je vsa v plamenih, mož in žena skočita zadnji trenutek skozi okno na cesto. Pa reče žena vsa srečna:

- Dragi, danes sva pa v najinem dolgoletnem zakonu prvič šla skupaj iz hiše!

Oče poučuje odraščajočega sina:

- Iz izkušenj vem, da so ženske sol življenja...

- Ali si zato vedno tako žejen?

-o-

Prijatelj zaupa prijatelju:

- Moja žena je kot fotograf. Ne smem se nikamor premakniti in vedno moram biti nasmejan.

-o-

Z mojo ženo gre navzdol!

- Kako to misliš?
- Včasih sem jo nosil v srcu, zdaj pa mi leži v želodcu!

Gospodinja odpre vrata in zagleda na pragu dva berača.

- Sramota, zdaj sta pa že dva!
- Oprostite, to bo trajalo samo nekaj dni, toliko da prijatelja vpeljem v posel.

molitve, ki ga vsako leto praznujemo na prvi petek in marcu, zato je marec navadno imenovan "mesec žena". Tretji marec bo ljudem v Rogaški Slatini ostal v lepem spominu, saj so ponosni, da so v Zdraviliški kapeli in župni cerkvi prvič spoznali to solidarnostno povezavo žena iz raznih dežel sveta. Letos je presrečno liturgijo napisala država Indonezije. Upamo, da bodo to ekumensko tradicijo iz Švice prevzeli tudi vsako leto v Sloveniji. Istočasno smo Slovenci darovali Zdravilišču spominsko ploščo blaženemu škofu Slomšku, ki je tako vzgojiteljsko deloval na Slovenskem kot Pestalozzi v istem času v Švici. Podobnost obeh izrednih osebnosti je velika in prav je, da bi tudi na razglednici uglednih gostov v Rogaški Slatini vključili blaženega in ne samo tuje goste.

Za konec naj omenim, da je najstarejše žensko gibanje 113 let star ekumenski svetovni molitveni dan, ki je po več kot 100 letih prišel na Slovensko, v Evropo pa že leta 1930. V tem gibanju je vključenih že 180 držav! Če je molitev prva združila žene po celem svetu, ki niso nikoli prekinile te molitve, potem je žalostno, da je Slovenija zaradi vojn ostala tako dolgo izven teh svetovnih tradicij. Tudi izobraženke so na Slovenskem rabile 75 let, da so se pridružile 80-letni mednarodni federaciji izobraženek. Na kongresu IFUW v Gradcu 1998 je postala Slovenija polna članica te federacije in mora sprejeti prioritete, ki jih je federacija sprejela 25./26. marca v Ženevi. Želimo ob peti obletnici slovenskega Združenja, da bi pridobila čimveč mladih izobraženek, ki bi slovenski problem svojih manjšin v 4 državah predstavila svetovni javnosti.

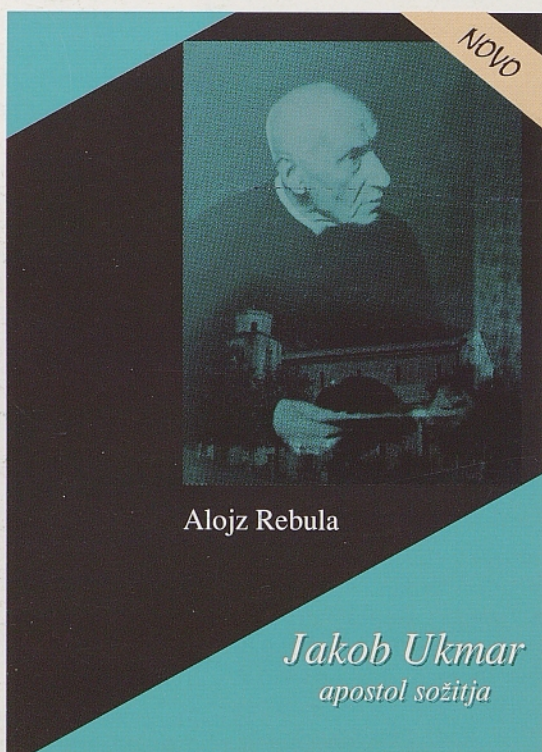
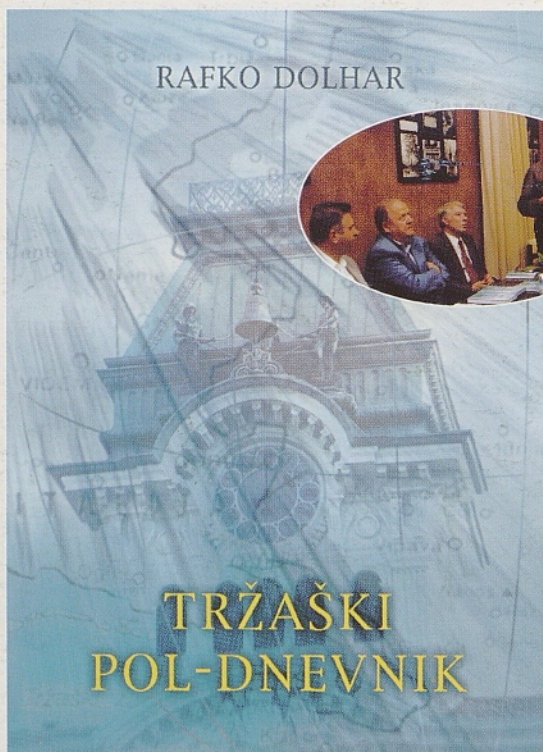
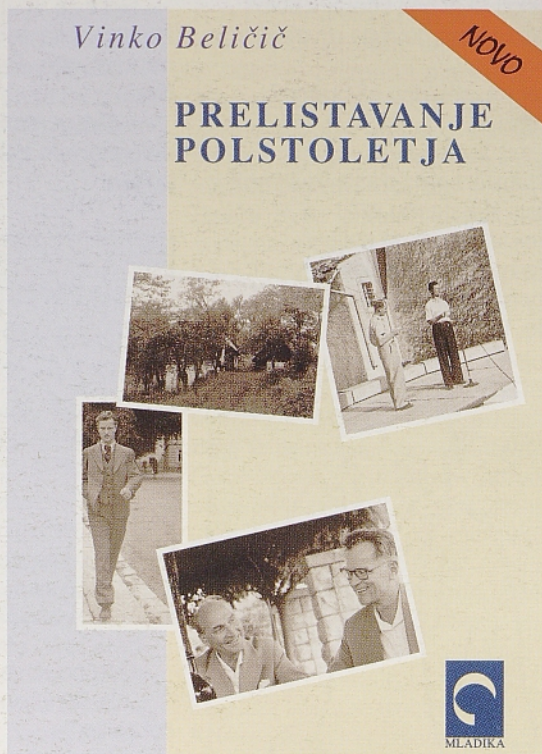
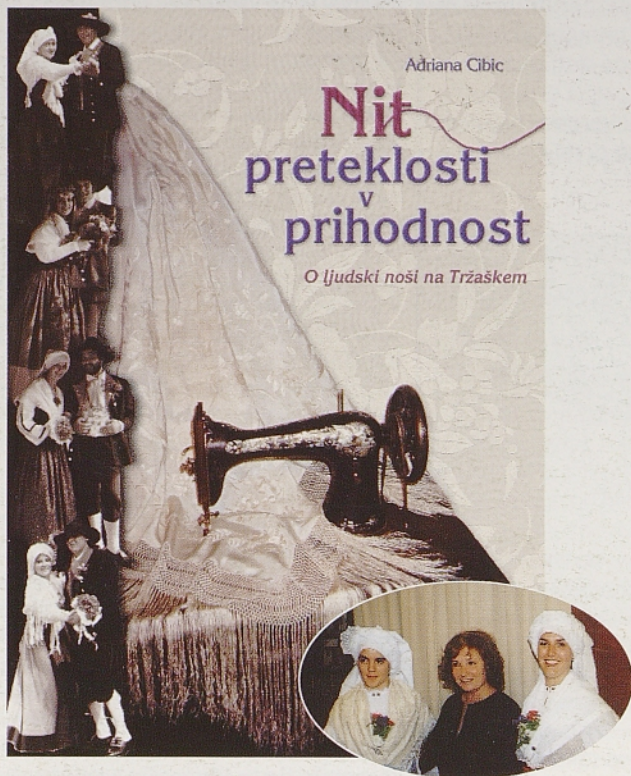
Zdomke v Švici se veselimo slovenskih uspehov in bi želele, da se vse Slovenke v svetovnih nevladnih ženskih organizacijah povežejo z zamejkami. Naj bo vsem skupen en jezik in ena evropska kultura!

Letos švicarska krovna organizacija vseh ženskih gibanj in društev praznuje 100 let in se je ob enem poimenovala v "alliance F", ki velja za vse 4 švicarske narodne jezike. Tudi društva migrantk so članice "alliance F". Dobile smo svojo filatelistično znamko in 22.9. bo slavnostni koncert v novi festivalni glasbeni stavbi v Luzernu! To je velika čast za vse ženske prebivalke švicarske konfederacije!

Ljudmila Schmid-Šemerlova,
upokojena lektorica v Švici

Knjižne novosti pri založbi MLADIKA

Knjige za prijetno branje lahko naročite tudi na naši upravi:

MLADIKA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846, faks 040 633307, E-mail: urednistvo@mladika.com

MLADIKA

založba